

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра управління підприємницькою та туристичною діяльністю

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
(на прикладі ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»)

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня бакалавр
спеціальності 076 Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність
освітньої програми Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність:
економіка та управління підприємством
Тихомир Владислави Владиславівни
Керівник: к.пед.н., доц. Яковенко О. І.
Рецензент: к.е.н. Гилка У. Л.

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри управління підприємствами та
(назва випускової кафедри)
турецького підприємства
протокол № 13 від «07» серпня 20 22 р.

Завідувач кафедри
[підпис] Мешин І.К.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК
«23» серпня 20 22 р.

Оцінка 94 Відмінно
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК
[підпис] Степанова І.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Анотація

Тихомир В.В. «Шляхи підвищення рентабельності підприємства (на прикладі ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»)), 2022.

Сьогодні у світі відбувається перехід до ринкової економіки, що вимагає від українських підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції і послуг на основі введення досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, активізації підприємництва тощо. У ринковій економіці фінансові ресурси вкладаються у будь-які види діяльності виключно за критерієм максимуму прибутку. Тому рентабельність, тобто ефективність використання капіталу, має велике значення при визначенні фінансових результатів діяльності підприємства. Розроблення та реалізація заходів щодо збільшення рентабельності сприяють зростанню прибутковості та збільшують фінансовий ресурс для здійснення нових вкладень і одержання нових прибутків.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в економічному аналізі результати діяльності підприємства можна оцінити за такими показниками як випуск продукції, збут, прибуток тощо. Однак, під час вивчення питання з точки зору оцінки ефективності підприємства, стає очевидним, що перераховані характеристики є неповними через абсолютність їх природи. У зв'язку з цим, для якісної оцінки ефективності діяльності підприємства в цілому, а також у різних сферах виробництва, в економічному аналізі використовуються, зокрема, показники рентабельності, що представляють собою якісні показники економічної ефективності діяльності суб'єкта. Їх використання дозволяє порівняти розмір прибутку з вартістю засобів, за допомогою яких він був отриманий. За таких умов тема кваліфікаційного дослідження: «Шляхи підвищення рентабельності підприємства» набуває актуальності.

Метою дослідження є теоретичний аналіз шляхів підвищення рентабельності підприємства, здійснення аналізу рентабельності діяльності

ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» , розробка та обґрунтування заходів щодо її підвищення.

Об'єктом дослідження є сутність, функції рентабельності підприємства, методика оцінки показників рентабельності та шляхи підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства.

Предметом дослідження є показники рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс», шляхи та напрями підвищення їх рівня.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи є загальнонаукові методи дослідження. У процесі виконання роботи був використаний метод аналізу та синтезу для розкриття теоретичних аспектів формування підприємства, визначення системи показників рентабельності та методів їх розрахунку, метод наукового прогнозування для виокремлення шляхів підвищення рентабельності підприємства, а також індуктивний та дедуктивний методи для дослідження сутності, функцій та методичних аспектів формування прибутку суб'єкта господарювання.

У роботі досліджена та проаналізована сутність, функції, методичні та теоретичні аспекти формування прибутку підприємства, а також розрахунку показників рентабельності, здійснена аналітична оцінка фінансових результатів діяльності підприємства та проаналізовані показники рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс», виявлені резерви їх зростання, класифіковані фактори, що впливають на величину прибутку та рівень рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс», досліджені шляхи та напрями підвищення рентабельності підприємства, обґрунтовані заходи щодо підвищення рентабельності діяльності на ТОВ «СП «Дунайсудносервіс».

Annotation

Tykhomyr V.V. "Ways to increase the profitability of the enterprise (on the example of LLC «SRE «Dunaysudnoservis»)), 2022.

Today in the world there is a transition to a market economy, which requires Ukrainian enterprises to increase production efficiency, competitiveness of products and services through the introduction of scientific and technological progress, effective forms of management and production management, entrepreneurship and more. In a market economy, financial resources are invested in any activity solely on the basis of maximum profit. Therefore, profitability, id est efficiency of capital use, is of great importance in determining the financial results of the enterprise. The development and implementation of measures to improve the efficiency of economic activity contributes to increasing profitability, as well as obtaining financial resources for new investments and new profits.

The relevance of the study is that in economic analysis, the results of the enterprise can be assessed by such indicators as output, sales, profits and more. However, when studying the issue in terms of assessing the effectiveness of the enterprise it becomes obvious that these characteristics are incomplete due to the absoluteness of their nature. In this regard, to qualitatively assess the effectiveness of the enterprise as a whole, as well as in various areas of production, economic analysis uses, in particular, profitability indicators, which are qualitative indicators of economic efficiency of the entity. Their use allows you to compare the amount of profit with the value of the funds with which it was obtained. In such conditions, the topic of qualification research becomes relevant: «Ways to increase the profitability of the enterprise».

The purpose of the study is a theoretical analysis of ways to increase the profitability of the enterprise, analysis of the profitability of LLC «SRE «Dunaysudnoservis», development and justification of measures to improve it.

The object of research is the essence, functions of profitability of the enterprise, methods of estimating profitability indicators and ways to increase the level of profitability of the enterprise.

The subject of the study is the profitability indicators of LLC «SRE «Dunaysudnoservis», ways and directions to increase their level.

The methodological basis of qualification work is general scientific research methods. The method of analysis and synthesis was used to reveal the theoretical aspects of enterprise formation,

as well as determining the system of profitability indicators and methods of their calculation, the method of scientific forecasting to determine ways to increase profitability, as well as inductive and deductive methods of studying the nature, functions and methodological aspects of enterprise profit.

The essence, functions, methodical and theoretical aspects of formation of the profit of the enterprise, and also calculation of indicators of profitability are investigated and analyzed in work, analytical assessment of financial results of the enterprise was carried out and profitability indicators of LLC «SRE «Dunaysudnoservis» were analyzed, reserves of their growth were determined, classified factors influencing the size of profit and level of profitability of LLC «SRE «Dunaysudnoservis», measures to increase profitability of JV "Danube Shipping".

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ...7	
1.1. Сутність, функції та методичні аспекти формування прибутку суб'єкта господарювання.....	7
1.2. Класифікація факторів, що впливають на величину прибутку і рівень рентабельності.....	13
1.3. Система показників рентабельності та методика їх розрахунку.....	15
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «СП «ДУНАЙСУДНОСЕРВІС».....	20
2.1. Загальна характеристика господарської діяльності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс».....	20
2.2. Аналітична оцінка фінансової стійкості діяльності підприємства.....	27
2.3. Аналіз показників рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» та виявлення резервів їх зростання.....	32
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ І НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «СП «ДУНАЙСУДНОСЕРВІС».....	41
3.1. Дослідження шляхів і напрямів підвищення рентабельності підприємства.....	41
3.2. Розробка та обґрунтування заходів щодо підвищення рентабельності діяльності на ТОВ «СП «Дунайсудносервіс».....	47
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	57
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. В економічному аналізі результати діяльності підприємства можна оцінити за такими показниками як випуск продукції, збут, прибуток тощо. Однак, під час вивчення питання з точки зору оцінки ефективності діяльності підприємства, стає очевидним, що перераховані характеристики є неповними через абсолютність їх природи. У зв'язку з цим, для якісної оцінки ефективності діяльності підприємства в цілому, а також у різних сферах виробництва, в економічному аналізі використовуються показники рентабельності, що представляють собою відносні показники економічної ефективності діяльності суб'єкта. Їх використання дозволяє порівняти розмір прибутку з вартістю засобів, за допомогою яких він був отриманий. За таких умов тема кваліфікаційного дослідження: «Шляхи підвищення рентабельності підприємства» набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Шляхи підвищення рентабельності підприємств розглядаються в працях таких авторів, як В.Г. Андрійчук, М.М. Бердар, Ю.А. Долгоруков, І.Й. Єпіфанова, О.А. Зінченко, В.Р. Кобилецький, О.К. Курочкіна, О.О. Непочатенко, І.В. Олександренко та інші. У той же час необхідно вивчити причину низької рентабельності підприємств та знайти шляхи її збільшення з урахуванням сучасних кризових умов.

Мета дослідження – теоретичний аналіз шляхів підвищення рентабельності підприємства, здійснення аналізу рентабельності діяльності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» і розробка та обґрунтування заходів щодо її підвищення.

З метою реалізації поставленої мети вважаємо за необхідне розв'язати наступні завдання:

- дослідити та проаналізувати сутність, функції, методичні та теоретичні аспекти формування прибутку підприємства, а також розрахунку показників рентабельності;
- здійснити аналітичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства та проаналізувати показники рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс», виявити резерви їх зростання;
- класифікувати фактори, що впливають на величину прибутку та рівень рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»;
- дослідити шляхи та напрями підвищення рентабельності підприємства та обґрунтувати заходи щодо підвищення рентабельності діяльності на ТОВ «СП «Дунайсудносервіс».

Об’єкт дослідження – сутність, функції рентабельності підприємства, методика оцінки показників рентабельності та шляхи підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства.

Предмет дослідження – показники рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс», шляхи та напрями підвищення їх рівня.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи був використаний метод аналізу та синтезу для розкриття теоретичних аспектів формування підприємства, визначення системи показників рентабельності та методів їх розрахунку, метод наукового прогнозування для виокремлення шляхів та підвищення рентабельності підприємства, а також індуктивний та дедуктивний методи для дослідження сутності, функцій та методичних аспектів формування прибутку суб’єкта господарювання.

Джерельна база дослідження складається з статистичної та фінансової звітності підприємства, законодавчих та нормативно-правових актів України, підручників та посібників з питань оцінки рентабельності підприємства вітчизняних та зарубіжних науковців та інтернет-ресурсів.

Результати дослідження знайшли апробацію шляхом презентації деяких питань у конкурсній роботі «Аналіз та виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства» в рамках III Міжнародного конкурсу

студентських науково-дослідницьких робіт з економіки від науково-дослідницького центру «Прогрес» Комратського державного університету.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому що впровадження запропонованих заходів дозволить суттєво підвищити рівень показників рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс».

Структура роботи – кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел, трьох додатків. Загальний обсяг роботи 62 сторінки, обсяг основного тексту – 45 сторінок. Робота містить 9 таблиць, 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

1.1. Сутність, функції та методичні аспекти формування прибутку суб'єкта господарювання

Фінансові результати виробничої діяльності підприємства протягом звітного року відображаються у вигляді прибутку. Цей показник є різницею між доходами від надання послуг (продажу товарів) та їх собівартістю. Саме завдяки прибутку стає можливим відображення ефективності господарської діяльності, обсягу та якості наданих послуг (вироблених товарів), стану продуктивності праці тощо. Не менш важлива роль прибутку – це забезпечення стимулюючого впливу на комерційний розрахунок та сприяння інтенсифікації виробництва, незалежно від форми власності організації [1, с. 12].

Прибутком підприємства називають частину від виручки за надані послуги, або реалізовані товари, яка залишилася після виплати податків відповідно до діючого законодавства, а також вирахування собівартості. В процесі господарської діяльності складаються виробничі фактори (праця, капітал, природні ресурси) та ефективна виробнича діяльність працівників, що приводить до створення готової продукції, що перетворюється на товар у випадку реалізації споживачам, або послуг. Реалізація товарів та послуг здійснюється за вартістю, яка включає в себе минулі витрати та живу працю.

Під живою працею мається на увазі новостворена вартість, яка містить у собі дві частини. До першої входить заробітна плата працівників, задіяних у виробництві товарів або наданні послуг. На її величину впливають різні чинники, які зумовлюються потребою у відтворенні трудових ресурсів підприємства. В другу частину входить сума чистого доходу, утвореного в результаті реалізації виготовлених товарів або наданих послуг, що є суспільним визнанням їх корисності. Прибуток в ринкових умовах набуває

однієї особливості – увага підприємств при розпорядженні прибутком акцентується не на накопиченні грошових коштів, а на їх витрачаннях на перспективу (у вигляді інвестицій та інновацій).

Завдяки такому підходу стає можливим досягнення економічного зростання підприємства та підвищення його конкурентоспроможності. У ході господарської діяльності організація надає послуги та реалізує виготовлену продукцію, отримуючи взаємін грошову виручку, яка містить в собі прибуток.

Фінансовий результат за певний період визначається наступним чином: зіставляється виручка, виробничі витрати та реалізація, тобто собівартість товарів. Якщо сума виручки більша, ніж собівартість, фінансовим результатом є прибуток. У деяких випадках собівартість та виручка ідентичні, відповідно, вдалося досягти лише відшкодування витрат, понесених під час виробництва та реалізації продукції (послуг). За умови відсутності збитків без позитивного фінансового результату у підприємства відсутні резерви на виробничий та науково-технічний розвиток. Відповідно, якщо витрати перевищили суму виторгу, виробнича діяльність є збитковою. Негативний фінансовий результат призводить до серйозних для підприємства наслідків, які можуть обернутися банкрутством та припиненням існування організації в цілому [2, с. 642].

З точки зору економічної категорії, прибуток є головним джерелом розвитку підприємства який стимулює його ефективну працю. Також він відіграє роль оцінного показника, а саме допомагає визначити, наскільки ефективно використовуються наявні матеріальні та трудові ресурси. Відображаючи кінцевий результат господарської діяльності організації, прибуток сприяє її розширенню, забезпечує фінансування розвитку та допомагає підвищити конкурентоспроможність на ринку [3, с. 302].

При обчисленні суми отриманого прибутку використовується показник виручки від реалізації товарів або надання послуг, а також їх повна собівартість (формула 1.1):

$$\Pi = \text{BP} - \text{C} \quad (1.1)$$

де Π – прибуток від продажів, грн.;

BP – виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), грн.;

C – собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг), грн.

Представлена формула демонструє тісний взаємозв'язок між показниками. Якщо змінюється виручка чи собівартість, зміниться і сума отриманого прибутку. Постачальницька, виробнича та збутова діяльність в повному обсязі відображаються у вигляді прибутку. Він демонструє, чи в повному обсязі використовуються матеріальні ресурси, за якими цінами реалізуються товари та послуги, які трудові ресурси наявні у розпорядженні підприємства, в якому обсязі реалізується продукція та в якому обсязі основні засоби числяться за підприємством.

Беручи до уваги такий важливий елемент як функції прибутку, слід зазначити, що в науковому середовищі виокремлено, за загальним правилом, такі функції як облікова (оціночна), розподільча, стимулююча та соціальна. Варто наголосити на тому, що Вороніна Л.В. виходить з того, що прибуток виражається в наступних функціях: відтворювальній, стимулюючій та узагальнюючій як оціночного показника діяльності підприємства [4, с. 203].

Кривицька О.Р., окрім вищезазначеного, наголошує на існуванні функції економічної цінності, через те що відповідні відносини перебувають в органічному симбіозі з точки зору економіки, а тому остання є своєрідним мірилом обумовленого зв'язку [5, с. 5].

Погоджуємося з думкою, що прибуток пов'язаний з обліковою, стимулюючою, соціальною та розподільчою функціями [6].

Отже, в якості економічної категорії прибуток виконує ряд функцій.

1. Виступає показником характеристики економічного ефекту, до якого призвела господарська діяльність підприємства. Тобто отримана сума доходів перевищує суму витрат, вкладених у діяльність.

2. Є ключовою ланкою у фінансових ресурсах організації. Сума, з якої були вираховані всі обов'язкові податки та відрахування, є джерелом для

фінансування придбання нового обладнання, проведення науково-технічних та соціальних заходів, виплати матеріальних заохочень працівникам.

3. За рахунок прибутку зростає ринкова вартість підприємства. Отриманий за звітний період прибуток частково капіталізується, за рахунок чого зростає загальний капітал. Чисті активи тісно пов'язані з рівнем капіталізації та їх сумою. Тобто разом зі збільшенням вартості чистих активів, відбувається збільшення ринкової вартості, яка розраховується під час продажу, злиття чи поглинання.

4. Виконує соціальну функцію, формуючи доходну частину бюджету на різних рівнях. Під доходною частиною розуміються податки, за рахунок яких фінансуються суспільні потреби, держава повноцінно виконує свої функції та річні програми [7, с. 37].

В процесі формування прибутку підприємства на нього впливають різноманітні внутрішні та зовнішні фактори (чинники). Друга категорія складається з економічних умов господарської діяльності, місткості ринку, платоспроможного попиту клієнтів (загального рівня та динаміки попиту, які дуже важливі для кінцевого фінансового результату), державного регулювання діяльності організацій. Внутрішні чинники стосуються обсягів вироблених товарів або наданих послуг, їх собівартості, вартості реалізованої продукції та послуг, наявного асортименту підприємства [8, с. 103].

Всі фактори, які мають бодай мінімальний вплив на прибуток, можуть приводити до різних наслідків. Одні – до позитивних, інші – до негативних. Окрім вищезазначених зовнішніх чинників великий вплив на діяльність має середовище, в якому воно функціонує та рівень місткості ринку. Велику увагу приділяють рівню, динаміці та коливанням платоспроможного попиту, адже саме він визначає, наскільки стабільним буде отримуваний прибуток.

Загальний прибуток організації формується за рахунок:

- прибутку від реалізації основної продукції та надання послуг (основне джерело, формуюче загальний прибуток);

- прибутку від реалізації майна, використання якого не потребує підприємство;
- прибутку за операціями, які відбувалися поза межами реалізації.

Процес формування фінансового результату підприємства (прибутку або збитку) – це його створення в ході господарської діяльності організації. Заходи щодо управління формуванням загального прибутку передбачають керування реалізацією товарів та послуг, а саме зміну кількості та ціни продукції, мінімізація виробничих витрат. При формуванні та використанні прибутку він може бути представлений у вигляді:

- валового прибутку (збитку);
- фінансового результату від операційної діяльності;
- фінансового результату без вирахування податків та платежів;
- чистого фінансового результату;
- іншого оподаткованого сукупного доходу;
- сукупного доходу.

Як вже було зазначено раніше, саме прибуток найбільшою мірою формує фінансовий бюджет та фінансові ресурси організації. На рахунок державної служби сплачується податок на прибуток, після чого поточний баланс підприємства складається лише з чистого прибутку для задоволення власних потреб.

Розпорядження чистим прибутком надає можливість розширення господарської діяльності підприємства за рахунок фінансування власними джерелами. Цей процес відіграє важливу роль для акціонерного товариства, оскільки формує його дивідендну політику.

Оскільки прибуток дуже вагомо впливає на розвиток підприємства та є джерелом реалізації ідей його власників та робітників, він потребує ретельного контролю. Виходячи з того, що за рахунок прибутку формуються фінансові результати організації, збільшується її ринкова вартість, стає більш ефективною виробнича діяльність, на кожному підприємстві налагоджена спеціальна система управління цим показником.

Управління прибутком – це безперервний процес, в рамках якого розробляються та приймаються ефективні управлінські рішення з урахуванням всіх основних аспектів його створення, розподілу за цілями та безпосередньо використання для задоволення потреб підприємства та підвищення дохідності [9, с. 301].

Якщо підприємство зацікавлено в максимізації суми прибутку від здійснення операційної діяльності, важливо щоб всі стандарти бухгалтерського обліку ефективно використовувалися. Також важливо регулярно формувати фінансові відомості про поточний стан доходів та їх розкриття у звітній документації [10].

Методологічна основа боротьби з перешкодами зростанню прибутковості підприємства, якщо на ньому застосовується стратегічне управління – це використання системного (комплексного) підходу.

Методологічною основою усунення перешкод у контексті підвищення прибутку, враховуючи застосування стратегічного управління, має стати системний (комплексний) підхід:

- підприємство є відкритою господарською (економічною системою);
- системна модель є найвищою, що передбачає формування специфічного трактування та регламентації;
- економічна система є транспарентною та має тісний взаємозв'язок з елементами макроекономічної системи [11, с. 6].

Проаналізувавши зазначені джерела, можна зробити ряд висновків щодо досліджуваної теми. Основне направлення отриманого доходу підприємства – це покриття збитків господарської діяльності. Виходячи з цього, завдяки зростанню суми доходу збільшується власний капітал, а класифікація доходів за структурою дозволяє ефективно регулювати діяльність робітників та створити частину сучасної системи управління економікою.

Акцентуючи увагу на державному регулюванні питання щодо дохідної складової підприємства, слід наголосити на тому, що існуюча система обліку доходів в Україні потребує подальшої трансформації та удосконалення. Варто внести зміни до нормативно-правової бази, запровадити ефективний облік новітніх технологій електронної обробки даних, міжнародне співробітництво у сфері бухгалтерського обліку тощо.

Функції формування прибутку – важлива економічна складова, яка розкриває специфіку управління підприємства в цілому та причинно-наслідкові зв'язки отримання прибутку.

Методологічна основа отримання прибутку має комплексне підґрунтя та залежить від низки факторів, що впливають на якісні та кількісні показники підприємницької діяльності суб'єкта господарювання.

1.2. Класифікація факторів, що впливають на величину прибутку і рівень рентабельності

На зміну рентабельності впливають організаційно-технічні та економічні виробничі фактори. Відповідно, аналіз стану рентабельності підприємства передбачає визначення факторів найбільшого впливу на зміну показників рентабельності у позитивний чи негативний бік. Отримані результати використовуються для розробки відповідних заходів, які допоможуть підвищити ефективність діяльності організації.

Найважливішими чинниками зростання прибутку є зростання обсягу виробництва та реалізації продукції, використання науково-технічних розробок, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, поліпшення якості продукції. Зростання прибутку залежить від зниження витрат за виробництво продукції, і навіть від збільшення обсягу реалізованої продукції. З метою визначення напрямів пошуку резервів збільшення прибутку фактори впливу класифікують за різними ознаками (див. рис. 1.1.).

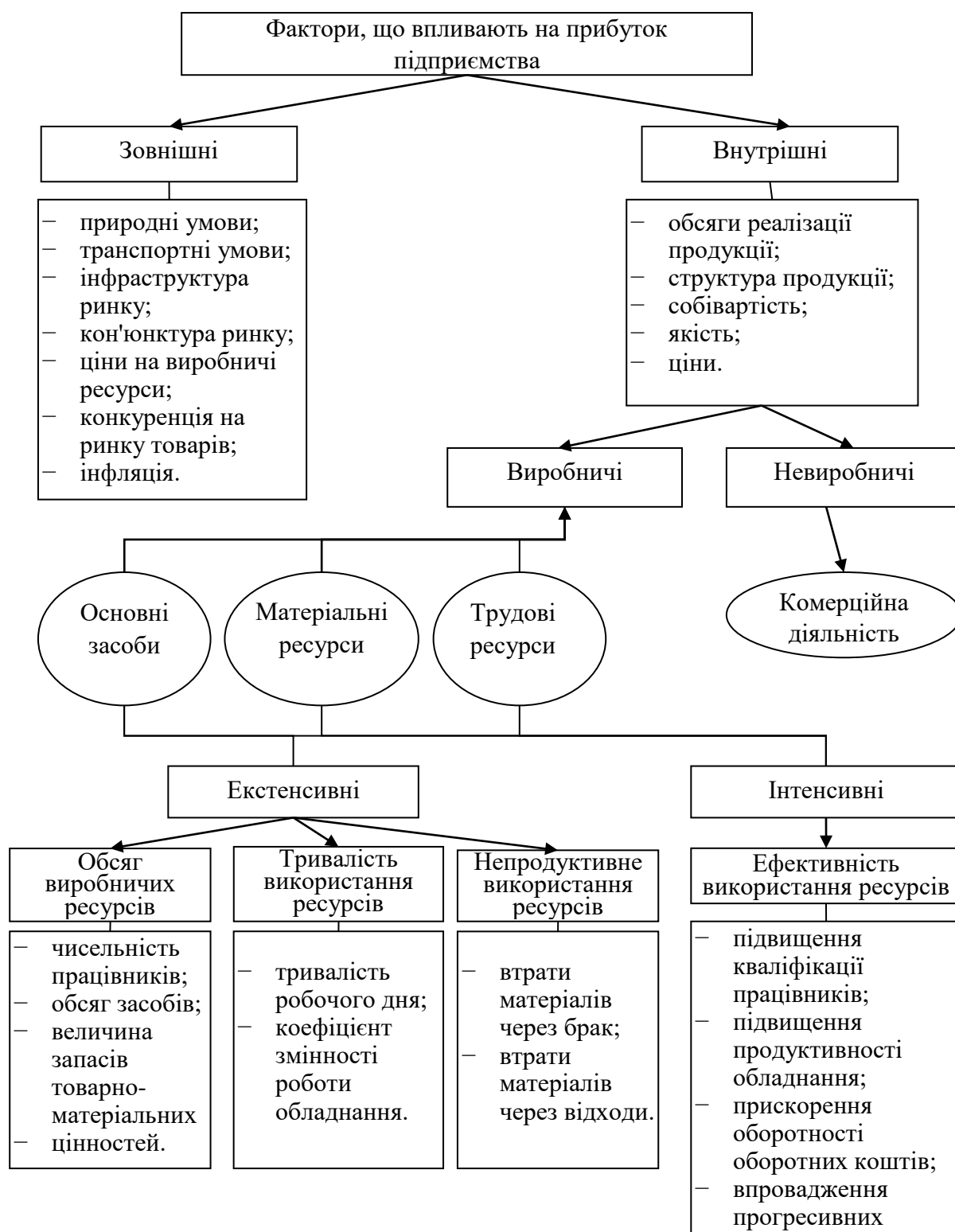

Рис. 1.1. Фактори, що впливають на прибуток підприємства (складено автором за джерелами [5;6;11;12])

Отже, враховуючи вищезазначені дані щодо класифікації факторів рентабельності та прибутку підприємства, слід виходити з того, що існують як внутрішні, так і зовнішні чинники у цьому відношенні. Комплексний

характер зазначеного питання зумовлюється специфікою сучасного ринку та капіталістичних відносин в цілому. Для задоволення потреб споживача (цільової аудиторії) на сучасному етапі, слід розробляти та впроваджувати певні новітні тенденції та технології, враховуючи закономірності та «правила гри» вже сформованих суспільних відносин.

Варто усвідомлювати, що кожен з цих факторів не є окремою проблемою чи рішенням. Усі вони перебувають у досить органічному симбіозі у визначенні прибутковості компанії. Слід визначити, як саме скорочення витрат вплине на виробництво, перш ніж зважитися до відповідних рішучих дій. У даному випадку доречно теза про те що конструктивний аналіз діяльності та врахування кожного чинника є каталізатором прибутку. Невеликі зміни в кожному сегменті зумовлюють істотні трансформації у підприємницькій діяльності в цілому.

1.3. Система показників рентабельності та методика їх розрахунку

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів господарської діяльності організації. Їх використання дозволяє вимірювати доходність підприємства, класифікуючи за ознаками різні джерела. В отриманні такої інформації зацікавлені всі особи, задіяні в економічному процесі та ринковому обміні. Рентабельність дозволяє повною мірою характеризувати факторне середовище, оскільки вони є невід'ємними елементами порівняльного аналізу та оцінки фінансового стану організації.

У площині ринкових відносин та відповідних механізмів виробничої діяльності рентабельність посідає одне з провідних місць. Специфікою зазначеної економічної категорії як складової цієї системи є комплексний характер та низка виконуваних функцій. За загальним правилом, рівень рентабельності позиціонується як провідний оцінний показник з нормою прибутку в ролі основного чинника [13, с. 226].

Важливо, що головне спрямування показника прибутку – це формування суми, яка відображає абсолютний ефект. При цьому неважливо, скільки ресурсів було використано. В свою чергу, рентабельність є провідною вартісною складовою ефективності виробничої діяльності, за допомогою якої обумовлюється віддача активів та повнота використання капіталу у виробничих процесах. Функція зазначеного компонента – формування суми прибутку, а також відображення рівня ефективності виробничої діяльності підприємства, незалежно від його форми власності. Крім того, він використовується для регламентування діяльності організацій. Виходячи з цього, рентабельність є відносним показником, якому властива оціночність та порівняння. Він розраховується, щоб характеризувати доходність, вигідність, прибутковість тощо [14].

Показники рентабельності досить різноманітні, тому шляхи їх підвищення можуть бути різноманітними. Аналізуючи можливі шляхи зростання рентабельності, варто виділяти зовнішні та внутрішні фактори. Ряд показників, по типу вартості продукції та ресурсів, об'єму ресурсів, обсягу виробленої продукції, розміру отриманого прибутку та рентабельності продажу, тісно взаємопов'язані функціонально.

Найбільша увага підприємства приділяється змінам у промисловому виробництві з метою зниження ролі зовнішніх факторів. Для того щоб підприємство процвітало, необхідно прийняти міри для розширення збутового ринку, знизивши вартість пропонованих товарів та послуг.

Як відомо, даний процес не супроводжується пониженням рівня встановлених цін на використовувані підприємством ресурси, внаслідок чого роль цінового дефлятора в процесі формування доходності організації стає нижчою. В результаті спостерігається природний шлях переключення сфери вимог управлінського персоналу на процес контролю за укріпленням промислового виробництва, або за рядом внутрішніх факторів: зменшення рівню матеріалоемності та трудомісткості виготовлюваних продуктів,

зростання рівня віддачі наявних на підприємстві основних фондів, а також виробничих машин та технічного обладнання [15, с. 23].

На визначення показників рентабельності під час роботи аналітиків впливає безпосередньо поставлена мета. У стандартному варіанті всі показники рівня рентабельності визначаються у вигляді відношення прибутку до витрат, доходів (виручки) або ж ресурсів, які застосовуються (капітал, ОФ). Вони виглядають як мультиплікативна модель (мультиплікатора: $y = x / z$).

Розрізняють наступні показники рентабельності у рамках наступних груп:

а) показники дохідності діяльності підприємства та її окремих частин:

1. рентабельність виробництва – відношення суми прибутку до собівартості проданої продукції (робіт, послуг);

$$P_{\text{Вир}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{СП}} * 100, \quad (1.2)$$

де ЧП – чистий прибуток, тис. грн.,

СП – собівартість проданої продукції, тис. грн.

2. рентабельність продажів – відношення величини прибутку до суми виручки від реалізації продукції;

$$P_{\text{Пр}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{В}} * 100, \quad (1.3)$$

де В – виручка від реалізації продукції, тис. грн.

б) показники дохідності майна та його складових:

3. рентабельність активів – відношення суми прибутку до середньорічної вартості активів підприємства;

$$P_{\text{А}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВА}} * 100, \quad (1.4)$$

де ВА – вартість активів підприємства, тис. грн.

4. рентабельність основних засобів – відношення суми прибутку до середньорічної вартості ОЗ підприємства;

$$P_{\text{ОЗ}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОЗ}} * 100, \quad (1.5)$$

ОЗ – середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.

в) показники дохідності капіталу:

5. рентабельність власного капіталу – відношення суми прибутку до вартості власного капіталу підприємства;

$$P_{ВК} = \frac{ЧП}{ВК} * 100, \quad (1.6)$$

де ВК – вартість власного капіталу підприємства.

6. рентабельність перманентного (постійного) капіталу – відношення прибутку до суми вартості власного капіталу та величини довгострокових зобов'язань підприємства.

$$P_{ВК} = \frac{ЧП}{ВК+ДЗ} * 100, \quad (1.7)$$

де ДЗ – довгострокові зобов'язання, тис. грн.

У процесі аналізу вказані показники визначають за звітний період, порівнюють з планом, з даними попередніх періодів та виявляють вплив факторів, що зумовили зміни [16, с. 85].

Отже, аналізуючи розглянуті вище показники, слід наголосити, що з метою дослідження прибутковості та рентабельності суб'єкта господарювання, слід визначити три етапи: виокремити прибуток підприємства як абсолютний показник прибутковості; проаналізувати рівень ефективності діяльності суб'єкта господарювання, а саме визначити показники рентабельності; на підставі загального аналізу виявити потенційні резерви та шляхи збільшення прибутковості підприємства.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи, можна констатувати, що прибуток господарюючого суб'єкта, в першу чергу, використовується для покриття збитків у виробничій діяльності, зростання доходів забезпечує збільшення власного капіталу, структурована класифікація доходів дає можливість ефективного управління працівниками, бути частиною сучасної системи управління економікою.

Таким чином, під рентабельністю слід розуміти рівень прибуткової діяльності бізнесу, що визначає головне спрямування суб'єкта господарювання. Для виміру зазначеної категорії застосовують цілу систему відносних показників, що обумовлюють ефективність функціонування підприємства в цілому.

Варто наголосити на тому, що показники даної категорії більш повно та об'єктивно, на відміну від прибутку, відображають результати господарської діяльності, тому що величина останніх відображає пряму залежність ефекту з вкладеним капіталом чи реалізованими ресурсами.

Показники рентабельності можна об'єднати в кілька груп: показники, що спеціалізуються на видатковій частині; показники, що обумовлюють дохідну частину; показники, в основі яких лежить ресурсний підхід.

Фактори, що впливають на величину прибутку та рентабельності (природні умови, транспортні умови, обсяги реалізації продукції, якість надання послуг, чисельність працівників, обсяг засобів, втрати матеріалів тощо) класифікуються за певними критеріями, що доповнюють один одного та аналізуються виключно в комплексному відношенні. Процес розрахунку показників рентабельності відбувається за відповідними формулами (розрахунками) детально представленими в даному розділі.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «СП «ДУНАЙСУДНОСЕРВІС»

2.1. Загальна характеристика господарської діяльності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»

ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» є впливовим виробником у сфері судноремонту та займає близько 60% ринку послуг з модернізації та ремонту суден типу «річка – море» в Одеському регіоні. Підприємство здійснює ремонт типів суден вагою до 4 тис. тонн і завдовжки до 120м (можливі винятки): Сормівський, Волго-Балт, Амур, Омський, Волзький, СТ, СТК, морські та річкові баржі, річкові штовхачі [17].

Метою діяльності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» є отримання прибутку шляхом здійснення виробничо-господарської діяльності у сфері суднобудування та надання супутніх послуг; формування фонду додаткових робочих місць через отриманого прибутку, підвищення рівня економічних та соціальних умов роботи трудового колективу.

Види діяльності підприємства [18]:

1. Суднобудування.
2. Судноремонт.
3. Модернізація.

До основних напрямів діяльності можна віднести перший та другий пункти. Підприємство рідше займається модернізацією суден.

За більш ніж п'ятдесят років свого існування завод із невеликих механічних майстерень перетворився на розвинене сучасне підприємство. Галузь характеризується високою трудомісткістю, енергоємністю, необхідністю у сучасному обладнанні. Попит на продукцію не залежить від сезонності та стабільний. До переліку послуг, що пропонуються заводом, включаються наступні (див. рис. 2.1.)

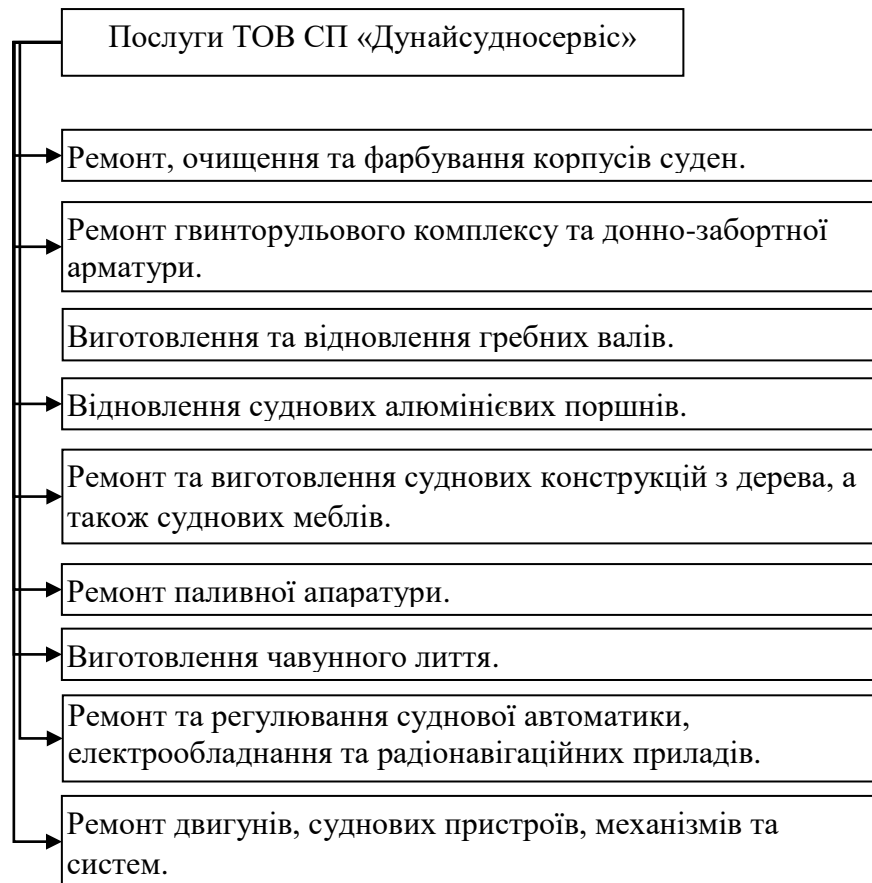

Рис. 2.1. Послуги, що пропонуються ТОВ СП «Дунайсудносервіс»
(складено автором за [18])

За рахунок широкої номенклатури допоміжних виробництв зазначені вище види робіт виконуються власними силами підприємства, крім того, забезпечуються різні види механічної обробки металів, виконання лиття різних деталей із бронзи, чавуну, алюмінію; проводиться термообробка та деталі. Зазначений перелік послуг постійно розширюється за рахунок впровадження нових технологій у процес виробництва. Завод має у своєму розпорядженні великі виробничі площі, як на суші, так і на воді. Наявність спеціалізованих цехів та ділянок, а головне кваліфікованих спеціалістів дозволяє здійснювати повний комплекс робіт із ремонту суден різних типів.

Судноремонтне підприємство має таку інфраструктуру:

Виробнича ділянка з обробки металу займає в загальній сумі 3060 м² і використовується в даний момент більш ніж на 85% .

Використовується чисельне обладнання:

- машини листозгинальні триволкові та листозгинальні;
- верстат для обробки гребних гвинтів;
- установки для наплавлення валів під шарами флюсу;
- пневматичні молотки клепальні та рубальні;
- зварювальні трансформатори для забезпечення мобільності робіт;
- напіваавтомати зварювальні з випрямлячем для безперервного варіння;
- вентиляційні пиловловлюючі агрегати;
- машини для нанесення фарб;
- мийні машини.

Токарно-фрезерна ділянка оснащена таким обладнанням:

- верстати ножівні;
- точильно-шліфувальні;
- верстати комбіновані токарні;
- плоскошліфувальні;
- вертикально-свердлувальні та радіально-свердлильні;
- верстати токарно-гвинторізні та горизонтально фрезерні;
- верстати довбані та стругальні.

Запущена власна киснева підстанція, що дозволяє ефективно і безперервно виконувати роботу. Підприємство має в своєму розпорядженні комплекс піскоструминного обладнання по Устаткуванню Бельгійського та Австрійського очищенню фарбування суден. виробництва. На підприємстві є 2 потужні компресори, що забезпечують одночасно роботу восьми піскоструминних стволів. Професійний рівень обслуговуючого персоналу та наявність такого обладнання дозволяє досягати швидкості та якості очищення до ступеня SA1-SA2, SWW. Фарбувальні спеціалісти заводу та інспекторів роботи виробляються під наглядом фарбувальних компаній. Фарбування відповідає шведському стандарту ISO.

На підприємстві є також наступне обладнання:

- компресора-фірми «Atlas Copco»; піскоструминне 8 комплектів Австрійського виробництва;

- фарбувальне - 4 апарати по 2 посади Німецького виробництва, фірми «Clemko».

Вказаний перелік послуг постійно розширюється за рахунок впровадження нових технологій у процес виробництва.

Виробнича структура ТОВ СП « Дунайсудносервіс» включає в себе наступні складові (див. рис. 2.2.).

Рис. 2.2. Виробнича структура підприємства ТОВ СП «Дунайсудносервіс» (складено автором за джерелом [18])

Підприємство володіє всім необхідним обладнанням для здійснення повноцінної діяльності відповідно до своєї спеціалізації. Воно займає одне з перших місць на ринку послуг із ремонту суден «Ріка-море» в Одеському регіоні. Конкурентами підприємства є ПрАТ «ІССРЗ», ДП «Одеський судноремонтний завод №2», ДВСП «Кілійський судноремонтно-суднобудівний завод», ПАТ УДП, ДП «Іллічівський судноремонтний завод».

Структура ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» заснована на спеціалізованому поділі праці, тобто робота між людьми розподілена не випадково, а закріплена за фахівцями, здатними виконати її найкраще з точки зору організації як єдиного цілого.

Вищим органом Управління є загальні збори учасників ТОВ, виконавчим органом – директор, органом контролю – ревізійна комісія. Посадовими особами товариства є директор, головний бухгалтер та голова ревізійної комісії.

ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» очолює директор, представник керівництва з якості, який несе повну відповідальність за всю діяльність підприємства. Директор здійснює керівництво підприємством через заступників, головного бухгалтера, інженера з якості, з охорони праці та інспектора з кадрів, безпосередньо підпорядкованих йому. Структура підпорядкування керівної ланки наведена нижче (рис. 2.3.).

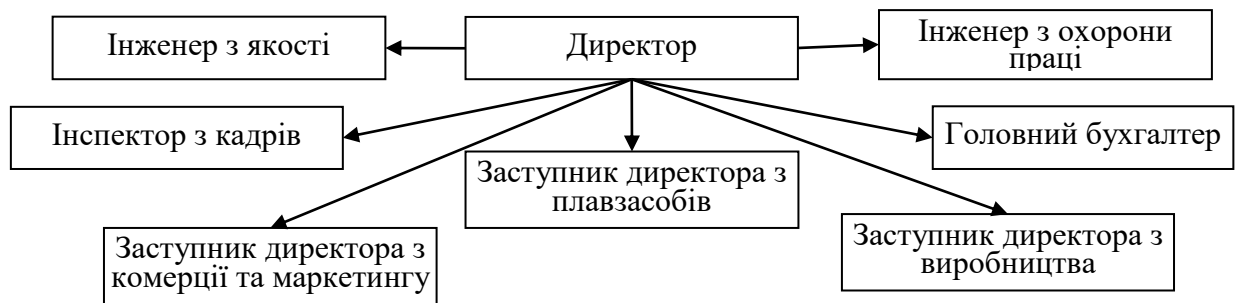

Рис. 2.3. Організаційна структура управління підприємством (складено автором за джерелом [18])

Усі підрозділи заводу управління виконують певні функції задля забезпечення виробничої діяльності підприємства (див. Додаток А).

Загальна кількість працівників підприємства складає 375 осіб, з них:

- адміністрація – 40 чол.;
- основні працівники – 293 чол.;
- працівники допоміжних служб – 6 чол.;
- працівники плавзасобів – 36 чол.;
- тимчасові працівники – 114 чол.

Співробітники юридичної особи формуються кваліфікованими фахівцями із суттєвим досвідом роботи у судноремонтній сфері.

Кваліфікаційні навички більшості штатних працівників є досить високими в Україні. Слід зауважити, що за нагальної потреби мобільно викликаються бригади з суміжних підприємств галузі як субпідрядники.

Для більш чіткого уявлення про обсяги і економічні результати діяльності розглянемо техніко-економічні показники підприємства та зміни що відбулися у значеннях цих показників за 2020-2021 роки. З метою зручності і наочності згрупуємо у таблиці показники за зазначений період, що відображено у фінансовій звітності підприємства (див. табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Показники фінансово економічної діяльності ТОВ СП «Дунайсудносервіс»
за 2020-2021 р. р.

№ п/п	Назва показника	Значення 2020 рік	Значення 2021 рік	Зміна значення показника	
				абсол.,од	відн., %
1	2	3	4	5	6
1	Статутний капітал, тис. грн.	5197	5197	-	-
2	Поточні зобов'язання, тис. грн.	66961	74471	7510	+11,22
3	Необоротні активи, тис. грн.	6649	8033	1384	+20,82
4	Оборотні активи, тис. грн.	58433	66126	7693	+13,17
5	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	110899	107130	-3769	-3,4
6	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	101220	92864	-8356	-8,26
7	Валовий прибуток, тис. грн.	9679	14266	4587	+47,39
8	Чистий прибуток тис. грн.	1263	1567	304	+24,07
9	Середньооблікова чисельність персоналу, чол..	385	386	1	+0,28
10	Рентабельність реалізованої продукції, %	1,14	1,46	0,32	+32,73
11	Виручка на одного працівника, грн./чол.	288,05	277,54	-10,96	-3,8
12	Фондовіддача, грн./грн.	5,56	5,79	0,23	+4,14

Продовження табл. 2.1.

1	2	3	4	5	6
13	Рентабельність основних фондів, %	17,27	17,98	0,71	-3,95
14	Фондоозброєність праці, тис. грн./чол.	18,25	23,51	5,26	+28,82

Джерело: Додаток В

Отже, проведемо аналіз з'ясованої динаміки показників діяльності підприємства. Перш за все, звернемо увагу на динаміку показників, що характеризують прибутковість діяльності. За результатами розрахунків можна побачити, що:

- чистий прибуток ТОВ СП «Дунайсудносервіс» протягом 2020-2021 років збільшився більш ніж на 24% (304 тис. грн.);
- рентабельність реалізованої продукції зросла майже на 33%.

Досягти такого покращення показників вдалося завдяки зниженню собівартості реалізованої продукції шляхом зміни постачальника з метою закупівлі більш дешевої сировини.

Також варто відмітити покращення показників фондовіддачі та фондоозброєності. Динаміка їх зміни відображена у вигляді діаграми (рис. 2.4). На зміну цих показників вплинуло збільшення робочої сили та основних засобів підприємства, підвищення вартості на товари та послуги.

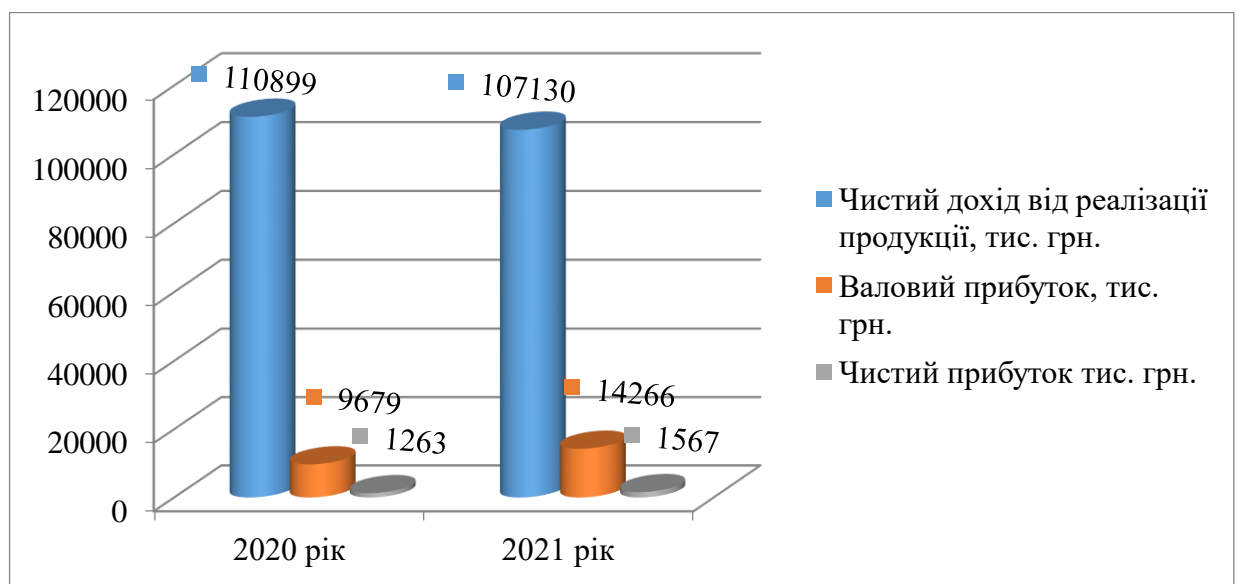

Рис. 2.4. Динаміка показників ефективності використання основних засобів та робочої сили на ТОВ СП «Дунайсудносервіс»

Отже, основний вид діяльності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» - це надання послуг щодо суднобудування, судноремонту та модернізації. Видається очевидним, що позиції на внутрішньому ринку компанії з надання вищезазначених послуг є істотними не тільки в Одеській області, але й в межах України в цілому. Фінансові показники господарської діяльності підприємства мають позитивну динаміку та суттєво покращилися порівняно з минулим роком.

2.2. Аналітична оцінка фінансової стійкості діяльності підприємства

Не викликає жодних сумнівів той факт, що за сучасних умов увага до діяльності певного підприємства пильно прикута через перманентний аналіз роботи основних потужностей суб'єкта господарювання.

Для грамотного моніторингу діяльності внутрішнього середовища компанії використовується фінансовий аналіз. Специфіка існування останнього обумовлена виконанням функцій причинно-наслідкового зв'язку оцінки та порівняння даних для формування актуальної інформації.

Для реалізації фінансового аналізу використаємо форми річної фінансової звітності, а саме:

- баланс підприємства;
- звіт щодо фінансових результатів;
- звіт про потоки (рух) грошових коштів;
- звіт про власний капітал.

Для складання фінансової звітності відповідно до чинних нормативних актів та надання її користувачам керівництво підприємства формує облікову політику: обирає принципи, методи і процедури обліку таким чином, щоб достовірно відобразити фінансовий стан і результати діяльності підприємства та забезпечити зіставність показників фінансових звітів.

На підставі актуальних даних ТОВ «СК «Дунайсудносервіс» стосовно фінансової звітності – «Примітки до річної фінансової звітності» Форма №5

(Додаток Б) та «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» (Додаток В) можна визначити провідні складові, що характеризують особливості діяльності компанії.

Так, у «Примітках до річної фінансової звітності» основна увага присвячена звіту щодо нематеріальних активів (певні права, зокрема, користування природними ресурсами, майном, авторські та суміжні права тощо) – чітко прослідковується вартість на такі права, принциповим видається залишок на початок та кінець року; основних засобів – враховуючи ідентичні формальні критерії, в даному випадку йдеться про земельні ділянки, машини та обладнання, інструменти, прилади тощо, прослідковується еволюція, зокрема, знос певної складової; капітальних інвестицій – стосувалися капітального будівництва, придбання (створення) інших засобів чи активів; фінансових інвестицій – зміни позначилися на частках і паях інших підприємств; доходів та витрати – витрати на операційну курсову різницю, інші операційні доходи та витрати, списання необоротних активів переважає суміжні категорії доходів, останні становлять більшість у порівнянні з реалізацією інших оборотних активів; дебіторської заборгованості – за товари, роботи та послуги – 37748 тис. грн. Нестачі і витрати від псування цінностей та будівельні контракти – відсутні.

Баланс включає в себе активи та пасиви. Якщо брати до уваги фінансові результати за звітний період, останній складає 107 130 тис. грн. чистого доходу від реалізації продукції, що майже не відрізняється від аналогічного періоду попереднього року – 110 899 тис. грн. відповідно. Елементи операційних витрат 103 533 тис. грн. та 110 488 тис. грн. за минулий рік.

Так, аналізуючи звіт про рух грошових коштів (з використанням методу горизонтального аналізу), слід констатувати більш регресивний стан речей, порівняно з попереднім роком.

Проаналізуємо фінансовий стан підприємства, використовуючи найбільш поширені показники. Почнемо з оцінки платоспроможності і

ліквідності підприємства ТОВ СП «Дунайсудносервіс». Для зручності розраховані показники за 2020 рік позначимо індексом 1, за 2021 – індексом 2.

1) коефіцієнт абсолютної ліквідності:

$$K_{\text{Абс.Л.}} = \text{ГК} / \text{ПЗ}, \quad (2.1)$$

де ГК – грошові кошти, тис. грн.,

ПЗ – поточні зобов'язання, тис. грн.

$$K_{\text{Абс.Л.1}} = 709/66961 = 0,01$$

$$K_{\text{Абс.Л.2}} = 324/74471 = 0,004$$

Нормативне значення від 0,2 до 0,35

2) коефіцієнт швидкої ліквідності:

$$K_{\text{Шв.Л.}} = \text{ГК} + \text{ДБЗ} / \text{ПЗ}, \quad (2.2)$$

де ДБЗ – короткострокова дебіторська заборгованість, тис грн.

$$K_{\text{Шв.Л.1}} = (709+24920+1714+11950)/66961 = 39293/66961 = 0,57$$

$$K_{\text{Шв.Л.2}} = (324+37748+1356+9743)/74471 = 49171/74471 = 0,66$$

Нормативне значення: від 0,5 до 2

3) коефіцієнт загальної ліквідності:

$$K_{\text{Заг.Л.}} = \text{ОА} / \text{ПЗ}, \quad (2.3)$$

де ОА – оборотні активи, тис. грн.

$$K_{\text{Заг.Л.1}} = 58433/66961 = 0,87$$

$$K_{\text{Заг.Л.2}} = 66126/74471 = 0,89$$

Нормативне значення > 1

Аналіз фінансової стійкості підприємства

1) коефіцієнт автономії (фінансової незалежності):

$$K_{\text{авт}} = \text{ВК} / \text{А (П)}, \quad (2.4)$$

де ВК – власний капітал, тис. грн.,

А (П) – активи підприємства, тис. грн.

$$1) K_{\text{авт}} = 5197/65082 = 0,079$$

$$2) K_{\text{авт}} = 5197/74159 = 0,07$$

Нормативне значення: $\geq 0,5$.

2) коефіцієнт фінансової залежності

$$K_{\text{ф.залеж.}} = 1 - K_{\text{авт}} \quad (2.5)$$

$$1) K_{\text{ф.залеж.}} = 1 - 0,079 = 0,921$$

$$2) K_{\text{ф.залеж.}} = 1 - 0,07 = 0,93$$

Нормативне значення: 1,67-2,5.

3) коефіцієнт фінансової стійкості

$$K_{\text{стійк}} = (BK + ДЗ) / A (\Pi), \quad (2.6)$$

де ДЗ – довгострокові зобов'язання, тис. грн.

$$1) K_{\text{стійк}} = (5197+0) / 65082 = 0,079$$

$$2) K_{\text{стійк}} = (5197+0) / 74159 = 0,07$$

Нормативне значення: ≥ 1 .

4) коефіцієнт маневрування власного капіталу

$$K_{\text{маневрування}} = (BK + \text{Забезп майб. в-т} - \text{НА}) / BK, \quad (2.7)$$

де НА – необоротні активи, тис. грн.

$$1) K_{\text{маневрування}} = (5197 + 0 - 6649) / 5197 = -0,28$$

$$2) K_{\text{маневрування}} = (5197 + 0 - 8033) / 5197 = -0,55$$

Нормативне значення: від 0,1 і вище.

5) коефіцієнт постійності активів:

$$K_{\text{пост. активів}} = \text{НА} / BK \quad (2.8)$$

$$1) K_{\text{пост. активів}} = 6649/5197 = 1,28$$

$$2) K_{\text{пост. активів}} = 8033/5197 = 1,55$$

Нормативне значення: 0,67-1,5.

6) коефіцієнт мобільності активів:

$$K_{MA} = OA / \text{НА} \quad (2.9)$$

$$1) K_{MA} = 66082/6649 = 9,94$$

$$2) K_{MA} = 74159/8033 = 9,23$$

Нормативне значення: відсутнє.

Для більш наглядного представлення змін у фінансовому стані підприємства та оцінки їх динаміки, представимо отримані дані у вигляді таблиці.

За отриманими результатами розрахунків можна зробити висновок про стан господарської діяльності підприємства. Проведення цього дослідження дозволяє визначити, чи потребує ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» розробки та подальшого впровадження змін для покращення поточного фінансового положення.

Таблиця 2.3.

Аналіз фінансового стану ТОВ СП «Дунайсудносервіс»

Показники	2020 рік	2021 рік	Нормативне значення	Відхилення	
				Поточний рік до попереднього року	Поточний рік до нормативного значення
Коеф. абсолютної ліквідності	0,01	0,004	0,2-0,35	-0,096	-0,196
Коеф. швидкої ліквідності	0,57	0,6	0,5- 2	+0,03	відсутнє
Коеф. загальної ліквідності	0,87	0,89	> 1	+0,02	-0,11
Коеф. автономії	0,079	0,07	$\geq 0,5$	-0,009	-0,43
Коеф. фінансової залежності	0,921	0,93	1,67-2,5	+0,009	-0,74
Коеф. фінансової стійкості	0,079	0,07	≥ 1	-0,009	-0,93
Коеф. маневреності власного капіталу	-0,28	-0,55	$\geq 0,1$	-0,27	-0,45
Коеф. постійності активів	1,28	1,55	0,67-1,5	+0,27	+0,05
Коеф. співвідношення оборотних до необоротних активів	9,94	9,23	-	-0,71	відсутнє

Найбільш незадовільна динаміка охоплює наступні показники: абсолютна ліквідність (-60%); автономія (-11,39%); фінансова стійкість (-11,39%); маневреність власного капіталу (-96,43%). Для більшої зручності представимо отримані результати у вигляді діаграми (див. рис. 2.5.)

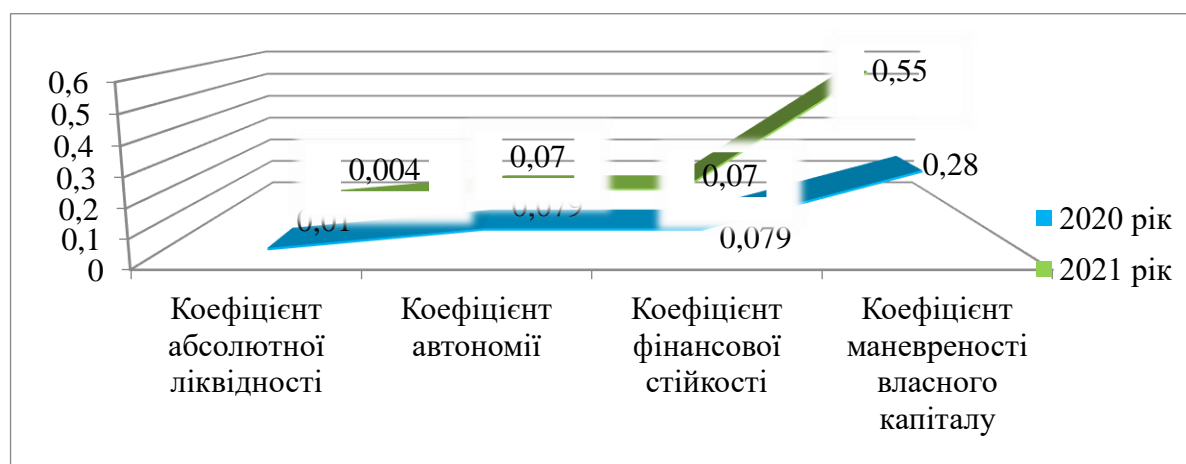

Рис. 2.5. Зміна показників фінансового стану ТОВ СП «Дунайсудносервіс»

Найбільш характерні зміни спостерігаються у показниках абсолютної ліквідності та маневреності власного капіталу. В першому випадку до негативної динаміки призвело значне збільшення суми поточних зобов'язань при зниженні суми наявних грошових коштів. В свою чергу, маневреність власного капіталу знизилася через збільшення об'єму необоротних активів при сталій сумі власного капіталу.

В якості вирішення першої проблеми можна запропонувати часткове погашення суми поточних зобов'язань. Підвищити маневреність дозволить збільшення власного капіталу.

Отже, для здійснення аналітичної оцінки результатів фінансової діяльності використано фінансову звітність (див. Додаток Б і Додаток В). За результатами оцінки робимо висновок про погіршення фінансового стану підприємства ТОВ СП « Дунайсудносервіс».

2.3. Аналіз показників рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» та виявлення резервів їх зростання

Під рентабельністю слід розуміти рівень прибуткової діяльності бізнесу, що визначає головне спрямування суб'єкта господарювання. Для виміру зазначеної категорії застосовують цілу систему відносних показників, що обумовлюють ефективність функціонування підприємства в цілому, дохідну частину різноманітних векторів спрямування (виробничо-господарської, інвестиційної тощо), доцільність виробництва відповідної продукції чи надання характерних послуг.

Варто наголосити на тому, що показники даної категорії більш повно та об'єктивно, на відміну від прибутку, відображають результати господарської діяльності, тому що величина останніх відображає пряму залежність ефекту з вкладеним капіталом чи реалізованими ресурсами. Їхнє використання спрямоване для надання оцінки діяльності підприємства, а також слугує механізмом в інвестиційній політиці та ціноутворенні [17].

Показники рентабельності можна об'єднати в кілька груп:

- 1) показники, що спеціалізуються на видатковій частині (рентабельність продукції, різного виду операцій, інвестиційної діяльності та реалізацією інвестиційних проектів на окремих напрямках, звичайної діяльності);
- 2) показники, що обумовлюють дохідну частину (прибутковість операцій) (сукупна, валова рентабельність продажів і чиста рентабельність продажів);
- 3) показники, в основі яких лежить ресурсний підхід (рентабельність сукупних активів або загальна рентабельність, рентабельність операційного капіталу, рентабельність основного капіталу, рентабельність оборотного капіталу, рентабельність власного капіталу тощо).

На основі формул 1.2; 1.3; 1.4; 1.5; 1.6; 1.7 (див. розділ 1) виконаємо розрахунки основних показників рентабельності підприємства для визначення рівня його поточної прибутковості.

1) Рентабельність активів:

$$P_{A2020} = 1263/74159 * 100 = 1,7\%$$

$$P_{A2021} = 1567/65082 * 100 = 2,4\%$$

2) Рентабельність необоротних активів:

$$P_{HA2020} = 1263/6649 * 100 = 19\%$$

$$P_{HA2021} = 1567/8033 * 100 = 20\%$$

3) Рентабельність власного капіталу:

$$P_{BK2020} = 1263/5197 * 100 = 24\%$$

$$P_{BK2021} = 1567/5197 * 100 = 30\%$$

4) Рентабельність постійного капіталу:

$$P_{PK2020} = 1263/(5197+0) * 100 = 24\%$$

$$P_{ПК2021} = 1567/(5197+0)*100 = 30\%$$

5) Рентабельність основних засобів:

$$P_{ОЗ2020} = 1263/7025*100 = 18\%$$

$$P_{ОЗ2021} = 1567/9076*100 = 17\%$$

6) Рентабельність виробництва:

$$P_{Вир2020} = 1263/101220*100 = 1,2\%$$

$$P_{Вир2021} = 1567/92864*100 = 1,7\%$$

7) Рентабельність продажів:

$$P_{ПР2020} = 1263/110899*100 = 1,1\%$$

$$P_{ПР2021} = 1567/107130*100 = 1,5\%$$

Отримані дані занесемо у таблицю 2.4.

Таблиця 2.4

Показники рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»

№	Показники	Значення		Відхилення	
		2020 рік	2021 рік	абсол., од.	відн., %
1	Рентабельність активів	1,7	2,4	0,7	+41,18
2	Рентабельність необоротних активів	19	20	1	+5,26
3	Рентабельність власного капіталу	24	30	6	+25
4	Рентабельність постійного капіталу	24	30	6	+25
5	Рентабельність основних засобів	18	17	-1	-5,56
6	Рентабельність виробництва	1,2	1,7	0,5	+41,67
7	Рентабельність продажів	1,1	1,5	0,4	+36,36

Отже, виходячи з результатів виконаного розрахунку, переважна частина показників рентабельності підприємства має позитивну динаміку. Зниження рентабельності спостерігається лише у випадку з основними засобами (- 5,56%). До таких змін призвело стрімке збільшення вартості основних засобів підприємства та зменшення виручки від реалізації.

Найкращий показник відображає рентабельність виробництва (+42,67%) та рентабельність активів (+41,18%).

Пропонуємо визначити вплив зміни факторів на рентабельність продажів підприємства (див. табл. 2.5.).

Таблиця 2.5

Розрахунок впливу факторів на рентабельність продажів ТОВ СП
«Дунайсудносервіс» 2021 р.

Показники	Значення		Відхилення, +/-
	2020 рік	2021 рік	
Прибуток, тис. грн. грн	9679	14266	+4587
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	110899	107130	-3769
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	101220	92864	-8356
Рентабельність, продажів, %	9,5	15,3	+5,8

Отже за результатами розрахунків констатуємо, що у 2021 році рентабельність продажів в цілому зросла на 5,8%. З огляду на наше дослідження важливим є визначення впливу чинників на зростання показника рентабельності продажів. Для з'ясування впливу окремих факторів застосуємо метод ланцюгових підстановок [20, с. 98].

Сукупність методу ланцюгових підставок полягає в послідовній заміні планової (чи іншої) величини одного із складових показника фактичною його величиною, усі інші складові величини показника вважаються незмінними.

Ступень впливу того чи іншого показника визначається послідовним відніманням:

- від другого розрахунку віднімається перший;
- від третього розрахунку – другий і т.д.

Таким чином, розрахуємо вплив зміни обсягу реалізації продукції на розмір рентабельності продажів:

$$R_{\text{првп}} = ((107130 - 101220) / 101220) * 100 = 5,84\%$$

За такою ж методикою визначимо вплив зміни собівартості реалізованої продукції на кінцевий показник:

$$R_{\text{пр.ср}} = ((110899 - 92864) / 92864) * 100 = 19,42\%$$

Таким чином, збільшення прибутку від реалізації продукції позитивно вплинуло на підвищення ефективності діяльності підприємства ТОВ СП «Дунайсудносервіс».

Таблиця 2.6.

Розрахунок впливу факторів на рентабельність виробництва ТОВ СП
«Дунайсудносервіс»

Показники	Значення		Відхилення, +/-
	2020 рік	2021 рік	
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	110899	107130	-3769
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	101220	92864	-8356
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	7025	9076	+2051
Середньорічна вартість нормованих оборотних засобів, тис. грн.	38271	33904	-4367
Прибуток, тис. грн.	9679	14266	+4587
Рентабельність виробництва, %	19,56	15,36	+5,8

Таким чином, за результатами розрахунків констатуємо, що у 2021 році рентабельність виробництва в цілому зросла на 5,8%. З огляду на наше дослідження важливим є визначення впливу чинників на зростання показника рентабельності виробництва. Для визначення впливу факторів на зміну рентабельності виробництва проведемо наступні розрахунки:

Розрахуємо вплив зміни суми прибутку на розмір рентабельності виробництва:

$$R_{B2020} = 110899 / (7025 + 38271) * 100 = 244,83 \%$$

$$R_{\text{ум.од.}} = 107130 / (7025 + 38271) * 100 = 236,5\%$$

$$R_{B2021} = 107130 / (9076 + 33904) * 100 = 249,25 \%$$

Отже, зміна рентабельності виробництва відбулася за рахунок:

- зміни суми прибутку від реалізації.

$$\Delta P = 236,5 - 244,83 = -8,33\%$$

- зміни вартості активів.

$$\Delta P = 249,25 - 236,5 = 12,75\%$$

Загальна зміна склала:

$$\Delta P = -8,33 + 12,75 = +4,42\%$$

Відповідно, збільшення зміна вартості активів позитивно вплинула на підвищення ефективності діяльності підприємства ТОВ СП «Дунайсудносервіс».

Таблиця 2.7.

Розрахунок впливу факторів на рентабельність власного капіталу ТОВ СП «Дунайсудносервіс»

Показники	Значення		Відхилення, +/-
	2020 рік	2021 рік	
Прибуток, тис. грн.	9679	14266	+4587
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	5197	5197	0
Рентабельність власного капіталу, %	24	30	+6

Отже, відповідно до результатів розрахунків констатуємо, що у 2021 році рентабельність власного капіталу в цілому зросла на 6%. З огляду на наше дослідження важливим є визначення впливу чинників на зростання показника рентабельності власного капіталу. Для з'ясування впливу окремих факторів застосуємо метод ланцюгових підстановок

$$P_{BK2020} = 9689/14266 * 100 = 67,8\%$$

$$P_{BK \text{ ум.од}} = 9679/5197 * 100 = 186,24 \%$$

$$P_{BK2021} = 14266/5197 * 100 = 274\%$$

Розрахуємо вплив факторів:

- вплив зміни прибутку підприємства на рентабельність:

$$\Delta P = 186,24 - 67,8 = 118,44\%$$

- вплив зміни вартості власного капіталу на рентабельність:

$$\Delta P_{BK_{\text{свпр}}} - P_{BK_{\text{св}}} = 274 - 186,24\% = 87,76\%$$

Загальний приріст рентабельності: $118,44+86,76 = 206,2\%$

Виходячи з цього, збільшення прибутку та середньорічної вартості власного капіталу позитивно вплинуло на підвищення ефективності діяльності підприємства ТОВ СП «Дунайсудносервіс».

Пропонуємо визначити вплив зміни факторів на рентабельність окремої послуги підприємства. У якості прикладу розглянемо встановлення дублера на судно розміром до 500x500 мм.

Таблиця 2.8.

Розрахунок впливу факторів на рентабельність окремої послуги ТОВ
СП «Дунайсудносервіс»

Показники	Значення		Відхилення, +/-
	2020 рік	2021 рік	
Ціна реалізації послуги, грн.	1500	1570	+70
Собівартість реалізації послуги, грн.	1305	1326	+21
Рентабельність послуги, %	14,94	18,4	+3,46

Після проведення розрахунків рентабельності можна зробити висновок про те, що показник рентабельності послуги порівняно з 2020 р зріс на 3,46%, що демонструє позитивну динаміку. З метою визначення впливу окремих факторів використаємо метод ланцюгових підстановок.

$$R_{П2020} = (1500-1305)/1305*100 = 14,94\%$$

$$R_{ум.од.} = (1570 - 1305)/1305*100 = 20,3\%$$

$$R_{П2021} = (1500 - 1326)/1326*100 = 13,12\%$$

Отже, зміна рентабельності виробництва відбулася за рахунок:

- зміни ціни реалізації.

$$\Delta P = 20,3 - 14,94 = 5,36\%$$

- зміни собівартості реалізації.

$$\Delta P = 13,12-20,3 = - 7,18\%$$

Загальна зміна склала:

$$\Delta P = 5,36 - 7,18 = - 1,82\%$$

Підсумовуючи виконані розрахунки, можна зробити висновок про те, що зростання собівартості реалізації послуги має негативний вплив на показник рентабельності. В той же час підвищення вартості реалізації значно покращило фінансовий результат.

Для наочності представимо зміну показників рентабельності за 2020-21 рр. у вигляді діаграми (рис. 2.4).

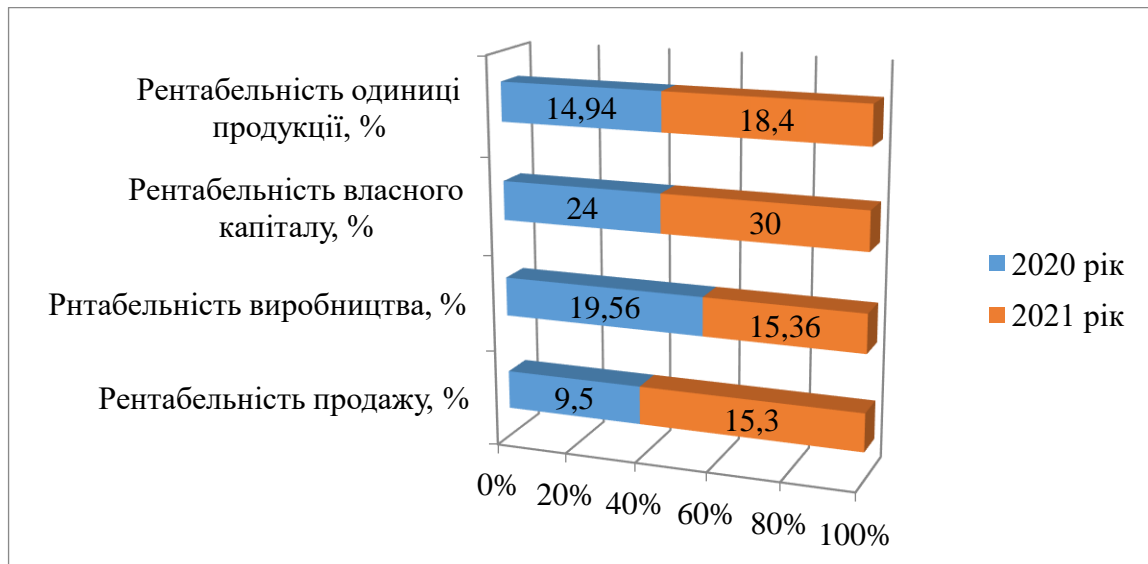

Рис. 2.6. Зміна показників рентабельності підприємства протягом 2020-2021 років

Отже, показники рентабельності підприємства ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» відображають динаміку зростання, здійснення факторного аналізу показало що найбільший вплив мають такі чинники: собівартість реалізації продукції, вартість активів, вартість наявних основних фондів.

Висновок до розділу 2

В рамках даного пункту була комплексно досліджена діяльність підприємства ТОВ «СК «ДУНАЙСУДНОСЕРВІС» з метою визначення рентабельності та поточного фінансового стану підприємства. В роботі чітко представлені оборотні активи суб'єкта господарювання, що отримали аналітичні оцінки щодо «привабливості» у контексті отримання прибутку.

Першим кроком, був проведений аналіз показників фінансово-економічної діяльності організації. В результаті визначено, що показники чистого прибутку та рентабельності помітно зросли порівняно з попереднім роком. Досягти такого покращення показників вдалося завдяки зниженню собівартості реалізованої продукції шляхом зміни постачальника з метою закупівлі більш дешевої сировини. Також варто відмітити покращення показників фондівдачі та фондоозброєності.

Далі проводився аналіз загального фінансового стану підприємства шляхом визначення найбільш вагомих коефіцієнтів. Розрахунки показали, що порівняно з попереднім роком коефіцієнти зросли, але вони, як і раніше, мають відхилення від нормативного значення. Не виходить за рамки допустимих значень лише коефіцієнт швидкої ліквідності. В той же час, найбільше відхилення спостерігається між показниками фінансової стійкості підприємства.

Також були визначені показники рентабельності господарської діяльності ТВ «СП «Дунайсудносервіс» та з їх використанням виконаний факторний аналіз для дослідження впливу різних факторів на фінансові показники. В результаті зроблений висновок про те, що показники рентабельності підприємства відображають динаміку зростання, а здійснення факторного аналізу показало що найбільший вплив мають такі чинники: собівартість реалізації продукції, вартість активів, вартість наявних основних фондів. В наступному розділі розглянемо можливі заходи для зменшення їх негативного впливу.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ І НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «СП «ДУНАЙСУДНОСЕРВІС»

3.1. Дослідження шляхів і напрямів підвищення рентабельності підприємства

Показники рентабельності виробництва є найважливішими чинниками поточного планування підприємства. Вони також враховуються при визначенні фінансової спроможності підприємства. Зрозуміло, що показники рентабельності підприємства можна розглядати як узагальнюючі критерії економічної ефективності виробництва. Загалом такі показники відображають ефективність використання грошових та трудових ресурсів. У цьому випадку підприємство вважається прибутковим, якщо воно є окупним. Вивчення показників рентабельності виробництва дозволяє виявити фактори збільшення прибутку, а також вказати шляхи подальшого розвитку підприємства. Також показники рентабельності можуть відображати оцінку ефективності управління підприємством. Видається очевидним, що високий рівень прибутку і значна віддача підприємства безпосередньо залежать від ефективності управлінських рішень [19].

З цих позицій рентабельність виробництва можна трактувати як один із найважливіших факторів якості управління підприємством.

Підприємство має постійно визначати шляхи підвищення рентабельності для забезпечення найвищих показників своєї діяльності. Основні чинники підвищення рентабельності виробництва можна визначити наступними: чим вищий дохід і чим менше вартість основних фондів і оборотних коштів для його досягнення, тим вища рентабельність виробництва. При цьому економічна ефективність діяльності підприємства значно підвищується [20, с. 423].

Як правило, при аналізі шляхів підвищення рентабельності виробництва виділяють вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. До зовнішніх

факторів підвищення рентабельності виробництва можна віднести розширення ринку збуту продукції за рахунок зниження цін на вироблені товари. Внутрішні фактори вважаються більш значущими, ніж зовнішні. До них належать: зниження собівартості продукції, збільшення обсягів виробництва, підвищення віддачі основних фондів тощо [22, с. 113].

Рентабельність виробництва може характеризувати широкий спектр показників. У них показано шляхи підвищення ефективності виробництва. З іншого боку, показники рентабельності мають визначати ефективність коштів, вкладених у виробництво. Тим більше, що на основі цих показників базується аналіз оцінок фінансово-господарської діяльності підприємства. До найважливіших можна віднести наступне. Зокрема, це: рентабельність активів, рентабельність інвестиційного капіталу, рентабельність продукції, ROI персоналу, рентабельність продажів, коефіцієнт базової рентабельності активів, рентабельність чистих активів тощо [21, с. 256].

ТОВ «СК «Дунайсудносервіс» має у своєму розпорядженні великі виробничі площі як на суші, так і на воді. Наявність спеціалізованих цехів та ділянок, а головне кваліфікованих спеціалістів дозволяє здійснювати повний комплекс робіт із ремонту суден різних типів. Професійний рівень обслуговуючого персоналу та наявність сучасного обладнання дозволяє досягати великої швидкості та якості виконання робіт.

На території розміщення підприємства (м. Ізмаїл), відсутні конкурентні фірми, які спеціалізуються на суднобудівництві на судноремонті. Найближчі міста розміщення конкурентів – Одеса, Миколаїв, Чорноморськ. Шляхом постійного вдосконалення обладнання та підвищення рівня обслуговування управлінцям «Дунайсудносервіс» вдається втримувати міцну позицію на ринку послуг, розширюючи клієнтську базу та розвиваючись. Крім того, функціонування підприємства забезпечує наявність робочих місць для значної частини населення міста розташування, тому воно є досить важливим об'єктом. Важливою умовою подальшого розвитку підприємства є пошук

шляхів підвищення рентабельності підприємства з урахуванням його специфіки.

Однією з особливостей виробничих процесів на судноремонтних підприємствах є їх індивідуальність, так як обсяг та найменування виконаних робіт визначається окремо для кожного судна залежно від характеру дефектів та ступеня зносу вузлів та окремих деталей, що збільшує трудомісткість етапу технологічної підготовки виробництва [23, с. 75].

Процес розробки документації на багатьох судноремонтних підприємствах носить змішаний характер. Реалізація документообігу здійснюється класичним методом – на паперових носіях. Перехід до використання, що намітився сучасних інформаційних технологій не дозволяє повною мірою виключити виникнення негативних наслідків недосконалості технічної системи документообігу судноремонтних підприємств [24, с.85-86].

Нові розробки в галузі проектування, конструкторсько-технологічної підготовки, інженерних розрахунків не тільки перевірені на практиці, а й застосовуються у повсякденній роботі. На верфях 3D-моделі використовуються для розкрою металу, для компоновання обладнання та моделювання проходження труб та кабельних трас. Але, на жаль, не завжди і не скрізь. Недоліки в області інформаційних технологій безпосередньо впливають на досягнення поставлених цілей та реалізацію стратегічних завдань. Існує потреба впровадження систем автоматизації конструкторсько-технологічної підготовки та управління виробництвом [25, с. 59].

На сьогоднішній день процес технологічної підготовки судноремонтного виробництва неможливо уявити без застосування інформаційних технологій. Розвиток технічних засобів сприяє впровадженню на судноремонтних підприємствах систем автоматизованого проектування, при цьому особливу важливість набуває вибору ефективних засобів автоматизації технічної підготовки виробництва. Завдяки застосуванню сучасних CAD/CAM/CAE-технологій у конструкторів з'явилися можливості для створення складніших інженерних проектів у разі скорочення термінів

розробки. Із застосуванням даних технологій формується єдиний інформаційний простір, в якому знаходиться інтеграція систем автоматизації проектування та систем автоматизації виробничих процесів відбуваються одночасно.

При виборі основних організаційно-програмних рішень необхідно брати до уваги, що обробка інформації, при якій технолог абсолютно відірваний від інформаційної нормативно-довідкової бази даних, не відповідає вимогам сучасної організації виробництва. Існуючі методи та засоби оперативного планування ремонту суден не дозволяють врахувати складні взаємозв'язки окремих технологічних процесів, що здійснюються в різних виробничих підрозділах судноремонтного підприємства, забезпечують прийняття ефективних цілеспрямованих рішень в умовах обмежених ресурсів. Як основне організаційно-програмне заходи необхідне рішення щодо розробки спеціалізованого автоматизованого робочого місця технолога

Для сучасного судноремонтного виробництва характерні інтенсивні інформаційні потоки. У традиційних системах управління судноремонтом ряд задач не вирішується через відсутність вихідної первинної інформації, значної трудомісткості та складності алгоритмів її обробки. Наприклад, велике значення для визначення дійсної потреби в матеріальних ресурсах встановлення кількісної залежності витрати матеріалів від конструкторсько-технологічних параметрів об'єктів, що ремонтуються, та характеристик умов праці. Однак при ручних методах накопичення та обробки інформації регулярне вирішення такого завдання практично важко реалізувати. Корінні перетворення управлінської праці, якісні зрушення в організації та методах управління дозволяють практично здійснити інтегровані інформаційні системи керування, елементи цифрового підприємства.

На цей час склалися три групи основних елементів цифрового підприємства (див. рис. 3.1.). Вони є взаємопов'язаними та потребують комплексного підходу.

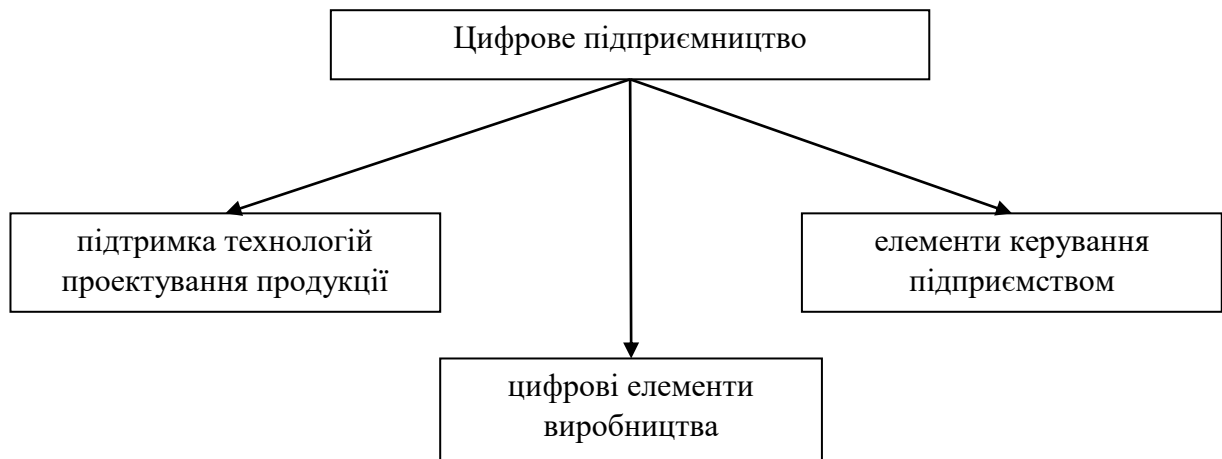

Рис. 3.1. Основні елементи цифрового підприємництва (складено автором за [24]).

У судноремонті основними видами підготовки виробництва є: організаційно-планова, технологічна, конструкторська, матеріально-технічна, кадрова. У комплексній підготовці виробництва значну роль грає технологічна підготовка. При цьому лише незначна частина часу (менше 15%) витрачається технологіями на прийняття рішень, а інше – на пошук необхідної інформації та оформлення документації. Тому одним із основних напрямів розвитку судноремонту є автоматизація технологічної підготовки виробництва в частині забезпечення інформаційної підтримки при проектуванні технологічних процесів ремонту, а також формування, обліку, контролю руху та коригування ремонтної документації [26, с. 51].

Перехід до нових стандартів управління підприємством нерозривно пов'язаний з автоматизованими інформаційними системами, які забезпечують комплексне вирішення завдань управління не тільки основними виробничими, фінансовими та матеріальними ресурсами підприємств, а також ресурсами, які зазвичай розглядаються як допоміжні ресурси клієнтів.

Розробка та впровадження комплексної моделі автоматизації у сфері судноремонту дозволить на вищому рівні вирішувати питання формування технологічних процесів ремонту, скоротити трудомісткість та терміни

технологічної підготовки виробництва, здійснювати електронний документообіг, а також відстежувати технічний стан суднової техніки протягом усього життєвого циклу [27 с. 28-29].

З урахуванням зазначених позицій можна зробити висновок про те, що нові можливості вдосконалення оперативного управління судноремонтним виробництвом можуть з'явитися у зв'язку з розробкою автоматизованих систем управління. Управління на основі інформаційних технологій супроводжується високим рівнем професійної підготовки всіх категорій персоналу. Для реалізації цього завдання у систему управління судноремонтним підприємством може бути вбудована система підготовки кадрів, що володіє новітніми засобами обчислювальної техніки та програмними продуктами [28, с. 114].

Якісні показники перебувають у центрі уваги: нині особливо гостро постає питання підвищення якості судноремонтних робіт та ефективності праці. Система якісного судноремонту дозволяє зменшити поза експлуатаційний період та сумарні витрати на технічну експлуатацію флоту, забезпечити встановлений рівень якості відремонтованого обладнання з метою зниження експлуатаційних витрат, освоєння ремонту нових кораблів, судів та судових технічних засобів, їх модернізацію тощо. [29, с. 22].

Система планування підвищення якості в судноремонті є невід'ємною частиною, спеціальною функцією системи управління якістю продукції. Усі види технологій, що застосовуються у сучасному судноремонтному виробництві повинні забезпечувати вихід якісного продукту та оптимальне використання ресурсів. Нині у судноремонтному виробництві популярність набувають методи бережливого виробництва. Вони мають забезпечити вихід якісного продукту, оптимальне використання ресурсів, значно підвищити ефективність виробництва. Якість продукції – об'єкт свідомого та планомірного впливу в ході управління сучасним та високорозвиненим виробничим процесом. Необхідним є формування нового підходу або нової

стратегії в управлінні якістю та управлінні підготовкою виробництва [30, с. 263].

Питання якості судноремонту визначаються дією багатьох випадкових, місцевих та суб'єктивних факторів. Усі технічні фактори, що впливають на якість продукції, можна розділити на дві групи [31, с. 284].

Перша група – стан, ступінь новизни та досконалості: основні фонди підприємства (технологічне обладнання, контрольно-вимірювальні засоби, оснащення тощо). У цьому відношенні найбільше значення має рівень механізації та автоматизації виробничого процесу, за якого повністю або частково виключається суб'єктивний вплив людського фактора на якість.

Друга група – група технічних факторів; відноситься до галузі технічної підготовки виробництва.

Якщо розглядати техніку, технологію та організацію виробництва у взаємозв'язку, то можна встановити, що вони розвиваються за деякими загальними законами. У судноремонті між технікою, технологією та організацією виробництва існує пряма залежність. Проблеми сьогоденного судноремонту - його низьке технічне забезпечення [32, с. 143-144]. Проте позитивних змін лише щодо технічного забезпечення виробництва недостатньо. Незадовільні економічні показники судноремонтних підприємств багато в чому пояснюються недосконалістю технології, організації технічного контролю, низькою якістю технічної документації тощо. Зазначені недоліки у роботі інженерних служб абсолютно нетерпимі в інноваційних умовах управління виробництвом [33, с. 101].

3.2. Розробка та обґрунтування заходів щодо підвищення рентабельності діяльності на ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»

За результатами розрахунку показників рентабельності було визначено тенденції зростання. Проведений факторний аналіз дав можливість визначити, що провідними чинниками впливу на показники рентабельності і

заразом на підвищення їх зниження є собівартість товарів та послуг, що надаються підприємством, поточні активи та вартість основних засобів.

Для підвищення показників рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс», запропонуємо вдатися до заходів, які передбачають:

- придбання нового технічного обладнання для оптимізації виробничих процесів;
- комп'ютеризацію усіх робочих підрозділів підприємства.

Придбання нового технічного обладнання дозволить скоротити витрати часу та робочої сили під час вирізання металу і послідуєчого ремонту суден. Пропонується відмовитись від вже наявних застарілих шліфувальних машин на користь лазерного станка MSL1325Plus (актуальна вартість – 570 тис. грн.). Також це рішення допоможе підвищити точність параметрів отриманих результатів та реалізувати більш важкі завдання за завчасно підготованими 3D схемами.

Комп'ютеризація усіх робочих підрозділів підприємства дозволить досягти вдосконалення системи управління підприємством та покращення комунікації між окремими підрозділами можна завдяки оснащенню кабінетів персональними комп'ютерами у кількості 5 шт. і доступом до мережі. Варто зазначити, що на поточний момент у розпорядженні керівників та працівників бухгалтерії наявне вказане обладнання, але ведення паперового документообігу на складах, в технологічному відділі та інших, важливих для організації ланках, суттєво ускладнює обмін поточною інформацією, та, відповідно, здійснення якісного управління виробничими процесами в цілому.

Для обґрунтування зазначених заходів проведемо відповідні обчислення. Розрахуємо термін окупності нового обладнання (лазерного станка) та економію трудової сили за рахунок придбання персональних комп'ютерів. Спочатку визначимо суму, яка буде витрачена на придбання, доставку, встановлення і налагодження лазерного станка. Сукупні витрати складуть:

$$B_{\Pi} = B_{\text{пр}} + B_{\text{д}} + B_{\text{вст}} + B_{\text{н}} \quad (3.1)$$

$$B_{\Pi} = 570000 + 500 + 1000 + 1000 = 572500 \text{ грн}$$

Аналогічно визначаємо загальні витрати на комп'ютеризацію підрозділів підприємства. Для комплектації п'яти робочих місць необхідно придбати комп'ютерну мишку (300 грн), клавіатуру (250 грн), монітор (4000 грн) та системний блок (4500 грн).

$$B_{\Pi} = (300+250+4000+4500)*5 + 500 + 1000 + 500 = 47250 \text{ грн}$$

Річний валовий дохід від роботи лазерного станка становить різницю між виручкою за реалізований товар та витратами на сировину. В даному випадку мова йде про виготовлення: листів дублерів для судна з вартістю 1570 грн., та собівартістю 1326 грн. (реалізується в кількості 20 шт. за місяць); привальних брусів вартістю 4160 грн./м. та собівартістю 3600 грн./м.(реалізується в кількості 50 м. за місяць); латок для ремонту суден вартістю 1000 грн. за стандартну латку розміром 1*1м. та собівартістю 700 грн. (реалізується в кількості 75 шт. за місяць). Тобто, сума валового доходу від використання нового обладнання за місяць буде дорівнювати:

$$\text{ВД} = (1570-1326)*20 + (4160-3600)*50 + (1000-700)*75 = 4880 + 28000 + 22500 = 55380 \text{ грн.}$$

Термін окупності обладнання визначається за наступною формулою:

$$T = K/\text{ВД}, \quad (3.2)$$

де T – термін окупності, років,

K – капітальні вкладення, грн.,

ВД – валовий дохід, грн.

$$T = 572500/664560 = 0,86 \text{ років} \approx 10 \text{ місяців}$$

За рахунок впровадження комп'ютерів значно скорочується обсяг робіт при фіксації виробничої інформації та формуванні звітів, що дозволяє виключити по одному працівнику з кожного підрозділу, де буде встановлене обладнання. На підприємстві дані функції виконує 5 осіб на умовах 0,5 ставки. Розмір заробітної плати за виконання безпосередньо робіт з фіксації виробничої інформації та формуванні звітів складає 3250 грн на 1 особу

щомісяця. Відповідно, економія на виплаті буде складати 19825 грн щомісячно. ($5 \cdot 3250 \cdot 1,22\%$ (22% складає соціальний внесок)).

Термін окупності комп'ютерного обладнання за таких умов буде складати:

$$T = 47250/19825 = 2,38 \text{ місяці} \approx 2 \text{ місяці } 15 \text{ днів}$$

Доречно підрахувати показник збільшення об'єму виробництва. Оскільки лазерний станок працює продуктивніше, ніж шліфувальне обладнання, економічний ефект від їх використання відрізняється. Місячний валовий дохід від шліфувальної машини дорівнював:

$$\text{ВД} = (1500-1305) \cdot 15 + (4160-3600) \cdot 32 + (1000-700) \cdot 40 = 2925 + 17920 + 12000 = 32845 \text{ грн.}$$

В той же час оновлення технічного обладнання принесе 55380 грн в місяць. Відчутна різниця пояснюється застарілістю шліфувальної машини. Через використання простіших технологій у її виготовленні та знос за рахунок тривалого використання вона працює повільніше і не дозволяє виконувати більше замовлень.

$$\text{Різниця валового доходу буде дорівнювати: } 55380 - 32845 = 22535 \text{ грн.}$$

Також проаналізуємо зміни в продуктивності праці. Виготовленням металевих конструкцій займаються три спеціалісти (позмінно) з однаковим окладом. Розрахуємо поточний та плановий виробіток на одного працівника в грошовому виразі за формулою:

$$\text{Вир} = O_{\text{п}}/P, \quad (3.3)$$

де Вир – виробіток за місяць, грн,

$O_{\text{п}}$ – об'єм виготовленого продукту, грн;

P - кількість робітників, люд.

$$\text{Вир}_{\text{п}} = 167620/3 = 55873 \text{ грн/люд}$$

$$\text{Вир}_{\text{пл}} = 261900/3 = 87300 \text{ грн/люд}$$

Тобто, завдяки впровадженим змінам виробіток на одну людину збільшиться на 56,23%.

Розрахуємо зміни прибутку завдяки збільшенню виробітку та зменшенню витрат на оплату праці, використовуючи отримані показники за 12 місяців. .

$$1567000 + 270420 + 237900 = 2075320 \text{ грн} = 2075,32 \text{ тис. грн.}$$

Для більш повного розуміння впливу впроваджених заходів на результати виробничої діяльності проаналізуємо динаміку рентабельності з урахуванням прогнозованих економічних показників. Для цього використаємо формули 1.2; 1.3; 1.4; 1.5; 1.6; 1.7 (див. розділ 1) і виконаємо відповідні розрахунки.

Пропонуємо розглянути зміну показників у вигляді таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Очікувана зміна показників діяльності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс»
внаслідок впровадження запропонованих заходів

Показник	2021 рік	Плановий рік	Відхилення	
			абсол., од.	відн., %
Валовий дохід від окремого обладнання, грн.	32845	55380	22535	+68,6
Виробіток на одного працівника, грн./люд.	55873	87300	21427	+56,25
Вартість активів, тис. грн.	8033	8658,38	625,38	+7,8
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	9076	9701,38	625,38	+6,9
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	107130	129665	22535	+21,04

Отже, впровадження запропонованих заходів допоможе підвищити показники господарської діяльності підприємства, що забезпечить зростання виручки від реалізації продукції, і врешті-решт, досягти підвищення фінансового результату наприкінці звітної періоду.

1) Рентабельність активів:

$$P_{A2021} = 1567/65082 * 100 = 2,4\%$$

$$P_{пл.} = 2075,32/65082 * 100 = 3,19\%$$

2) Рентабельність необоротних активів:

$$P_{\text{НА}2021} = 1567/8033*100 = 20\%$$

$$P_{\text{пл.}} = 2075,32/(8033+625,38)*100 = 23,97\%$$

3) Рентабельність власного капіталу:

$$P_{\text{ВК}2021} = 1567/5197*100 = 30\%$$

$$P_{\text{пл.}} = 2075,32/5197*100 = 39,93\%$$

4) Рентабельність постійного капіталу:

$$P_{\text{ПК}2021} = 1567/(5197+0)*100 = 30\%$$

$$P_{\text{пл.}} = 2075,32/5197*100 = 39,93\%$$

5) Рентабельність основних засобів:

$$P_{\text{ОЗ}2021} = 1567/9076*100 = 17\%$$

$$P_{\text{пл.}} = 2075,32/(9076+625,38) = 21,39\%$$

6) Рентабельність виробництва:

$$P_{\text{Вир}2021} = 1567/92864*100 = 1,7\%$$

$$P_{\text{пл.}} = 2075,32/92864*100 = 2,23\%$$

7) Рентабельність продажів:

$$P_{\text{ПР}2021} = 1567/107130*100 = 1,5\%$$

$$P_{\text{пл.}} = 2075,32/(107130+22535)*100 = 1,6\%$$

Отримані дані занесемо у таблицю 3.2.

Таблиця 3.2

Показники майнового стану ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» з урахуванням впроваджених заходів для підвищення рентабельності

№	Показники	Значення		Відхилення	
		2021 рік	2022 рік	абсол., од.	відн., %
1	Рентабельність активів	2,4	3,19	0,79	+32,9
2	Рентабельність необоротних активів	20	23,97	3,97	+19,85
3	Рентабельність власного капіталу	30	39,93	9,93	+33,1
4	Рентабельність постійного капіталу	30	39,93	9,93	+33,1
5	Рентабельність основних засобів	17	21,39	4,39	+25,82
6	Рентабельність виробництва	1,7	2,23	0,53	+31,18
7	Рентабельність продажів	1,5	1,6	0,1	+6,67

Таким чином, очікувані показники рентабельності відображають позитивні зміни в господарській діяльності підприємства завдяки оптимізації процесу виготовлення продукції шляхом придбання нового сучасного обладнання, а також виключення зі штату окремих працівників за рахунок спрощення процесу ведення документообігу на підприємстві.

Висновок до розділу 3

Впровадження запропонованих заходів оправдовується зміною валового прибутку від реалізації окремих товарів та послуг, збільшенням виробітку на одного працівника, зниженням собівартості виготовлюваної продукції, зростанням чистого річного прибутку, а також показників рентабельності підприємства.

Отримані в результаті проведеного дослідження показники рентабельності демонструють вагомий вплив впроваджених заходів на результати фінансової діяльності підприємства. Варто зазначити, що вкладення, які потребуються для реалізації запропонованих змін не є занадто вартісними та мають досить швидкий термін окупності. Натомість, керівництво отримує можливість скоротити штат працівників за рахунок підвищення продуктивності їх праці та реалізувати більшу кількість послуг з використанням нового обладнання.

ВИСНОВКИ

В рамках кваліфікаційної роботи було комплексно розглянуто питання шляхів підвищення рентабельності підприємства на прикладі ТОВ «СК «ДУНАЙСУДНОСЕРВІС», Всі поставлені завдання наукового дослідження біли повністю виконані та розкриті.

Першим кроком було дослідження та аналіз сутності, функцій, методичних та теоретичних аспектів формування прибутку підприємства, а також розрахунку показників рентабельності.

В рамках виконання цього завдання було встановлено, що дохід підприємства, в першу чергу, використовується для покриття збитків у господарській діяльності, відповідно, зростання доходів забезпечує збільшення власного капіталу, а структурована класифікація доходів дає можливість ефективного управління працівниками, бути частиною сучасного система управління економікою.

Акцентуючи увагу на державному регулюванні питання щодо дохідної складової підприємства, слід наголосити на тому, що існуюча система обліку доходів в Україні потребує подальшої трансформації та удосконалення. Варто внести зміни до нормативно-правової бази, запровадити ефективний облік новітніх технологій електронної обробки даних, міжнародне співробітництво у сфері бухгалтерського обліку тощо.

Опрацювання джерел допомогло визначити, що функції формування прибутку – важлива економічна складова, яка розкриває специфіку управління підприємства в цілому та причинно-наслідкові зв'язки отримання прибутку. В свою чергу, методологічна основа отримання прибутку має комплексне підґрунтя та залежить від низки факторів, що впливають на якісні та кількісні показники підприємницької діяльності суб'єкта господарювання.

Також в ході дослідження було з'ясовано, що існують внутрішні і зовнішні чинники рентабельності та прибутку. Комплексний характер

зазначеного питання зумовлюється специфікою сучасного ринку та капіталістичних відносин в цілому. При розробленні заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємства важливо враховувати обидві зазначені категорії.

Показовим видається, що конкурентних переваг у підприємства значно більше, ніж недоліків. За умови правильного керування та грамотної роботи маркетингового відділу власники отримують можливість успішної реалізації потенціалу, а саме: збільшення виробничих масштабів, розширення цільової аудиторії, збільшення кількості постійних клієнтів.

Для визначення поточного стану господарської діяльності підприємства була здійснена аналітична оцінка фінансових результатів діяльності та розрахунок основних показників рентабельності. Завдяки проведеному дослідженню з'явилась можливість проаналізувати зміни в рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» та зробити висновки про те, що переважна частина показників помітно погіршилася, порівняно з попереднім роком. Так, в 2021 році коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився на 0,096 (-60%), коефіцієнт автономії на 0,009 (11,39%), коефіцієнт маневреності власного капіталу на 0,27 (-96,43%). В першому випадку до негативної динаміки призвело значне збільшення суми поточних зобов'язань при зниженні суми наявних грошових коштів. В свою чергу, маневреність власного капіталу знизилася через збільшення об'єму необоротних активів при сталій сумі власного капіталу. При цьому в коефіцієнтах швидкої та загальної ліквідності прослідковується незначне покращення – на 5,36% та 2,3%. Щодо рентабельності, в 2021 році вона зросла. Найбільш характерні зміни відображені в отриманих показниках рентабельності активів, виробництва та продажів – це зростання порівняно з минулим роком на 41,18%, 41,67% та 36,36% відповідно. Незадовільний показник отримали в результаті розрахунку рентабельності основних засобів, загалом вона знизилася на 5,56%. Отримані показники були використані у подальшому дослідженні діяльності підприємства.

Наступним кроком була досліджена класифікація факторів та їх вплив на величину прибутку та рівень рентабельності ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» з визначенням найбільш впливових показників для розробки подальших заходів щодо їх оптимізації. В рамках дослідження був визначений вплив окремих факторів на показники. Отримати вичерпні відповіді на поставлені питання дозволило проведення факторного аналізу. В результаті виявилось, що найбільший вплив на фінансові показники підприємства мають такі фактори, як собівартість реалізації продукції, вартість активів, вартість наявних основних фондів.

В завершенні дослідження були розроблені та запропоновані можливі шляхи зниження впливу окремих факторів на рентабельність підприємства та збільшення його прибутку. Впровадження запропонованих заходів оправдовується зміною валового доходу від реалізації окремих товарів та послуг (+68,6%), збільшенням виробітку на одного працівника (+56,25%) та, відповідно, зниженням собівартості, зростанням виручки від реалізації продукції (+21,04%). Також вдасться досягти головної мети – підвищення рентабельності діяльності в цілому. Очікується, що завдяки реалізації вищевказаних пропозицій рентабельність активів зросте на 30%, необоротних активів на 17,35%, власного та постійного капіталу на 30,3%, основних засобів на 23,53%, виробництва на 29,41%, а також продажів на 4,67%. Отримані в результаті виконаних розрахунків показники рентабельності демонструють позитивний вплив впроваджених змін на результати фінансової діяльності.

Отже, вважаємо за необхідне рекомендувати керівництву ТОВ «СП «Дунайсудносервіс» вжити розроблених та обґрунтованих заходів щодо підвищення рентабельності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк І.О., Ситник Г.В., Андрієць В.С. Управління фінансами підприємств : підручник. Київ: Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 792 с.
2. Огійчук М. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник. Київ : Алерта, 2016. 1040 с.
3. Нехорошева Л. Н. Економіка підприємства: навчальний посібник. Мінськ: Вища школа, 2005. 383 с.
4. Вороніна В.Л. Сутність та функції прибутку в умовах сучасного економічного росту країни. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Сер. Економічні науки*. 2013. С. 202–205.
5. Кривицька О.Р. Формування прибутку підприємств у ринкових умовах: автореферат. *Тернопільський національний економічний університет*, 2010. 18 с.
6. Панченко І.А. Функції прибутку: значення для забезпечення економічного розвитку суб'єктів господарювання. *Державний університет «Житомирська політехніка»*. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/3475/1/71.pdf> (дата звернення: 13.05.2022).
7. Крум Е. В. Економіка підприємства: навчальний посібник. Мінськ: Вища школа, 2005. 318 с.
8. Богацька Н.М., Кузьменко М.М. Прибуток підприємства як рушійна сила функціонування ринкової економіки. *Вісник ХНУ*. 2.2018. Хмельницький, 2018. С.102-105
9. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Київ.: Кондор, 2016. 378 с.
10. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Положення затвержене наказом Мінфін України від 29.11.1999 № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 13.05.2022).

11. Головачов А.С. Управління прибутком на підприємствах: проблеми його формування та інноваційні шляхи їх вирішення. *Економіка та управління*. 2016. №2 (46). С. 3-9.
12. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 483 с.
13. Коваль О.А. Рентабельність як показник економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 1. С. 225–227.
14. Єпіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Методика оцінювання прибутковості підприємства. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/42.pdf. (дата звернення: 13.05.2022).
15. Єпіфанова І.Ю. Фінансовий аналіз та звітність : практикум / І.Ю. Єпіфанова, В.В. Джеджула. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 143 с.
16. Лучко М.Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.
17. Аналіз показників рентабельності підприємства. URL: https://pidru4niki.com/1595021041358/ekonomika/analiz_pokaznikiv_rentabelnosti_pidpriyemstva (дата звернення: 13.05.2022).
18. ООО «СП «Дунайсудосервис». URL: <http://izmdss.od.ua/>
19. Shvachych Gennady, Kholod Elena. Research of the enterprise profitability strategy. URL: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-451-456> (дата звернення: 13.05.2022).
20. Діденко В.М., Попова В.Д., Прядко В.В. Загальна теорія фінансів : підручник. Чернівці: Ратуша, 2000. 640с.
21. Зятковський І.В. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 400с.
22. Непочатенко О., Нестерчук Ю., Соколюк С. Теорія економічного аналізу: книга. Київ: ЦНЛ, 2019. 272 с.

23. Беглиця В.П. Роль суднобудівної галузі у соціально-економічному розвитку України. Інвестиції: практика та досвід. 2011 р. С. 110-113.
24. Огнева В. В. Особливості технічного документообігу судноплавних компаній та судноремонтних підприємств. *Наукові проблеми водного транспорту*. 2013. №35. С. 83 – 89.
25. Рогулін А.Г. Використання комп'ютерних технологій в управлінні та організації виробництва у судноремонті. *Інноваційна наука*. 2015. №7-1. С. 58 – 61.
26. Зяблов О.К. Автоматизація технологічної підготовки судноремонтного виробництва. *Наукові проблеми водного транспорту*. 2014. №38. С. 49-53.
27. Малигін А.М. Модернізація підприємств суднобудування та судноремонту на основі впровадження автоматизованих інформаційних технологій. *Juvenis scientia*. 2017. №7. С. 26-29.
28. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. Київ: МАУП, 2000. 152с.
29. Купрашевич Ю. М. Автоматизація судноремонтного підприємства. Проблеми та рішення. *Автоматизація у промисловості*. 2015. № 8. С. 22-23.
30. Вумек Джеймс, Джонс Деніел. Ощадливе виробництво: книга. Харків: Фабула, 2018. 448 с.
31. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. Київ: Либідь, 2000. 285с.
32. Лисенко С.В. Суднобудівна галузь України: проблеми та напрями її відродження. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. С. 139-145.
33. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник. Київ: Знання – Прес, 2000. 207с.